m_econ_2025_

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

ПРОБЛЕМАТИКА ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ В ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала: студентка II курсу, групи 672-2
денної форми навчання
спеціальність 072 «Фінанси, банківська
справа, страхування та фондовий ринок»
Черненко Тетяна Миколаївна _____

Керівник:
доцент кафедри фінансів і кредиту
Абрамова Алла Сергіївна _____

До захисту допущено на засіданні кафедри
протокол № ___ від _____ 2024 р.

Завідувач кафедри фінансів і кредиту
_____проф. Нікіфоров П.О.

Чернівці – 2024

АНОТАЦІЯ

Черненко Т.М. Проблематика формування кредитного портфеля комерційного банку в посткризовий період. – Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2024.

У кваліфікаційний роботі проведено дослідження теорії і практики формування кредитного портфеля комерційного банку. Досліджено економічний зміст кредитного портфеля, методичний підхід до оцінки його якості. Проведено аналіз стану формування кредитного портфеля комерційних банків України, а також АТ «Ощадбанк». Встановлено проблематику формування кредитного портфеля досліджуваного банку, запропоновані шляхи їх вирішення та підвищення якості.

Ключові слова: кредитні операції, кредитний портфель, кредитний ринок, комерційний банк, НБУ, кредитний ризик, непрацюючі кредити, якість кредитного портфеля.

ANNOTATION

Chernenko T.M. Problems of forming a loan portfolio of a commercial bank in the post-crisis period. – Manuscript. Qualification work for obtaining the second (master's) level of higher education in specialty 072 «Finance, banking, insurance and stock market». Yuri Fedkovich Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2024.

In the qualification work, the author studies the theory and practice of forming a loan portfolio of a commercial bank. The economic content of the loan portfolio and the methodological approach to assessing its quality are studied. An analysis of the state of formation of the loan portfolio of commercial banks of Ukraine, as well as JSC «Oschadbank», was carried out. The article identifies problems of formation of the loan portfolio of the studied bank and suggests ways of their solution and improvement of quality.

Keywords: credit operations, loan portfolio, credit market, commercial bank, NBU, credit risk, non-performing loans, quality of loan portfolio.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Т.М. Черненко

ЗМІСТ

ВСТУП ……...……..3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ……..……7
1.1. Економічна сутність кредитного портфеля комерційного банку……...…7
1.2. Засади формування кредитного портфеля комерційного банку…...13
1.3. Особливості управління кредитним портфелем комерційного банку…….19
Висновки до розділу 1…….……26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЯКОСТІ КРЕДИТНИХ ПОРТФЕЛІВ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ ЗА 2019-2023 РОКИ…….……28
2.1. Структурний аналіз кредитних портфелів комерційних банків України…….28
2.2. Аналіз стану результатів формування кредитного портфеля АТ «Ощадбанк»…….……40
2.3. Оцінка якості кредитних портфелів комерційних банків України та АТ «Ощадбанк» у 2019-2023 роках…….……..48
Висновки до розділу 2…….54
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ У ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД……...57
3.1. Проблемні аспекти формування кредитного портфеля комерційного банку в посткризовий період…….…57
3.2. Засади підвищення якості формування кредитного портфеля комерційного банку……...……..65
Висновки до розділу 3……71
ВИСНОВКИ…….……..73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……..78

ВСТУП

Для сучасного етапу розвитку ринкової економіки характерна досить висока роль банківської системи у стимулюванні економічного зростання, а також досить високий рівень вкладень комерційних банків у реальний сектор економіки у формі кредитів. З одного боку, кредитування є фундаментальною складовою діяльності банків, а також основним джерелом забезпечення потреб підприємств у грошових ресурсах, оскільки слугує основою для збільшення обсягу інвестицій, сприяє безперервності та прискоренню відтворювального процесу, а також впливає на зміцнення економічного потенціалу суб'єктів господарювання.

З іншого боку, кредитування є одним з основних фактором банківської діяльності, що приносить дохід. Відповідно, одним з основних напрямів діяльності комерційного банку є питання формування оптимального кредитного портфеля і регулювання кредитних ризиків. Забезпечення максимальної прибутковості кредитного портфеля за певного рівня ризику є головною метою кредитної політики. Тому аналіз кредитного портфеля з точки зору підвищення ефективності його управління є на сьогоднішній день актуальним завданням для кожного комерційного банку. Необхідно також зазначити, що виживання банку в умовах постійної зміни економічного середовища залежить від його здатності своєчасно визначати ризики, які виникають у процесі кредитування, та вживати випереджальних заходів щодо їх зниження.

Оскільки на сьогоднішній день ринок цінних паперів, як один із важливих сегментів фінансового ринку, у вітчизняній економіці розвинений недостатньо, то кредитна діяльність комерційних банків є найбільш перспективним інструментом забезпечення стабільної роботи підприємств.

Показники ефективності кредитних вкладень банків у різні сектори економіки багато у чому залежать від якості системи управління якістю кредитного портфеля. Зростання впливу банківського кредитування на підвищення темпів розвитку економіки країни виступає як один з основних

інструментів реалізації довгострокової політики в галузі фінансування реального сектора економіки на рівні держави.

Таким чином, сучасний період розвитку банківської системи характеризується зростанням кредитів, які надаються позичальнику, але одночасно відбувається збільшенням частки прострочених позик, зниження прибутковості кредитних операцій, тому проблема формування та управління кредитним портфелем банку на даний момент є досить актуальною, що й зумовило вибір теми дослідження роботи.

Дослідження формування та управління кредитним портфелем комерційних банків в Україні є актуальним питанням для багатьох дослідників та експертів у галузі банківської справи, фінансів та економіки. Серед відомих українських дослідників, які працюють у цій сфері, можна назвати: Коваленко В.І. (вивчає управління кредитними ризиками та кредитними портфелями банків, Савлук М.І. (займається аспектами стратегічного управління банківськими активами), Крючко Л.С. та Сидоренко А.В. (аналізують сутність терміну «кредитний портфель» та особливості управління ним), Демчук Н.І., Кузьменко О.В., Микитин М.О., Пономарьов А.А., Рясних Є.Г. (аналізують систему управління кредитним портфелем у комерційних банках), Чуб П.М. (пропонує методи оптимізації кредитного портфеля, Пирог В.В. (оцінює якість кредитних портфелів банків з точки зору економічних нормативів НБУ) та інші. Всі ці дослідники роблять вагомий внесок у вивчення та вдосконалення управління кредитним портфелем комерційних банків в Україні.

Мета роботи передбачає дослідження та аналіз ефективності управління кредитним портфелем комерційних банків в Україні та розробка на цій основі заходів, спрямованих на удосконалення системи управління кредитним портфелем банку, особливо у посткризових умовах.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

1) розглянути теоретичні засади формування портфеля і проаналізувати методи аналізу кредитного портфеля;

2) визначити принципи формування та підходи до управління кредитним

портфелем комерційного банку;

3) провести аналіз структурного складу та якості кредитного портфеля комерційних банків України та АТ «Ощадбанк»;

4) визначити основні напрями вдосконалення механізму управління кредитною діяльністю комерційних банків.

Об'єктом дослідження виступають кредитні портфелі комерційних банків України, зокрема АТ «Ощадбанк».

Предметом дослідження є відносини, які виникають у процесі формування та ефективного управління кредитним портфелем комерційного банку, зокрема у посткризовий період ведення господарської діяльності.

Аналіз управління кредитним портфелем комерційного банку на сьогоднішній день досить широко представлений у науковій та навчальній літературі, проте на сьогоднішній день низка питань залишається дослідженою недостатньо - особливо це стосується управління кредитними ризиками, що особливо важливо в умовах мінливості зовнішнього середовища і негативного впливу на вітчизняну економіку військових дій.

Теоретичною базою дослідження є наукові дослідження та розробки вітчизняних і зарубіжних учених у галузі формування та управління кредитним портфелем банку.

Як методологічну основу під час написання роботи використовувалися загальнонаукові методи аналізу і синтезу, системний підхід, методи порівняльного та фінансового аналізу. Економіко-статистичні методи порівняння, класифікації та групувань були використані під час систематизації отриманих даних при проведенні аналізу кредитного портфеля.

Вітчизняні закони, нормативні акти НБУ, що регламентують банківську діяльність, ресурси глобальної мережі Інтернет, фінансова звітність АТ КБ «Ощадбанк» за 2019 -2023 рр. склали інформаційну базу дослідження.

Наукова новизна дослідження пов'язана з обґрунтуванням концептуальних положень удосконалення формування та управління кредитним портфелем комерційного банку при фокусуванні модернізаційних акцентів на можливості

цифровізації. Дістали подальшого розвитку заходи переходу до системи якісної організації кредитного процесу АТ «Ощадбанк», оцінки потенційних позичальників та моніторингу процесів повернення їх зобов'язань.

Завершені результати дослідження можуть бути використані при удосконаленні нормативно-правової та методичної бази формування та наступного управління кредитним портфелем комерційного банку.

Магістерське дослідження вміщує вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 84 сторінки друкованого тексту, основний зміст роботи викладено на 75 сторінках. Робота вміщує 17 таблиць та 8 рисунків, список використаних джерел включає 60 найменувань.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

1.1. Економічна сутність кредитного портфеля комерційного банку

Основним видом банківської діяльності, що забезпечує його прибутковість і стабільність існування є надання кредитів. Беручи до уваги масштаби діяльності сучасних комерційних банків, можна стверджувати, що для забезпечення найбільшої ефективності їхньої діяльності необхідне застосування портфельного підходу в управлінні банком, відповідно до якого активи або пасиви групуються в окремі елементи – портфелі, які у свою чергу сприймаються як єдине ціле, що характеризується певними ознаками, наприклад, ліквідністю, прибутковістю, рівнем ризику тощо. Таким чином, під час надання кредитів фізичним і юридичним особам банк формує свій кредитний портфель.

Характеристики кредитного портфеля комерційного банку є важливими показниками стійкості та надійності банку, а отже, здатності даної фінансово-кредитної установи в умовах ринку, що динамічно розвивається, ефективно виконувати свої функції, зобов'язання перед клієнтами, співробітниками і державою. Перш ніж приступити безпосередньо до дослідження проблематики формування та управління кредитним портфелем, необхідно зробити деякі термінологічні уточнення у рамках розвитку методологічних підходів управління кредитним портфелем.

Сукупність нормативно-правових актів у сфері банківської діяльності наразі не дає чіткого визначення кредитного портфеля. Узагальнюючи правову основу кредитним портфелем визначено систему відносин між комерційним банком та суб'єктами економіки, що виникають у процесі надання кредитів банками з подальшим їх поверненням на умовах платності, терміновості, строковості та гарантованості [14, с. 46].

У виданнях, присвячених банківській справі, відсутні єдині підходи та

зустрічаються різні визначення поняття «кредитний портфель». Деякі автори під кредитним портфелем розуміють сукупність усіх наданих банком кредитів [16, с. 71]. У багатьох визначеннях під кредитним портфелем розуміється обсяг наданих кредитних коштів, виданих на умовах повернення і платності. Але в цих визначеннях відсутній класифікаційний підхід, який передбачає поділ кредитів за ступенем їх ризику.

Систематизовані наукові підходи до трактування сутності поняття «кредитний портфель», представлені у табл. 1.1.

Таблиця 1.1.

Наукові підходи до трактування сутності поняття «кредитний портфель»

Науковці	Трактування
Бугель Ю. [9]	«набір кредитних інструментів для досягнення встановлених цілей»
Пономарьов А.А., Микитин М.О. [16]	«сукупність кредитів, наданих банком на певну дату для одержання доходу у вигляді відсотків»
Загородній А.Г. [10]	«економічні відносини, що виникають при видачі й погашенні кредитів, здійсненні прирівняних до кредитних операцій»
Терещенко О.А. [8, с.27]	«сукупність усіх банківських позик, що структуровані за певними параметрами відповідно до завдань визначеної банком кредитної політики»
Пашков А.І. [47]	«сукупність вимог банку по наданих кредитах. До складу кредитного портфеля банку входять: міжбанківські кредити; кредити організаціям і підприємствам; кредити приватним особам»
Єпіфанов А.О. [4]	«цілеспрямовано сформована відповідно до певної кредитної стратегії сукупність кредитних вкладень банку»
Д'яконов К.М. [37]	«вибір напрямків кредитних вкладень в залежності від їх прибутковості та ступеня ризику»
І. Сало [42]	«сукупність вимог банку щодо наданих позик»

За представлених підходів, вважаємо за необхідне зазначити, що кредитний портфель являє собою обсяг класифікованої позичкової заборгованості фізичних і юридичних осіб. На основі наведених визначень помітно, що однозначного підходу у визначенні кредитного портфеля немає. Проте, багато фахівців у галузі банківського менеджменту єдині в одному, що кредитний портфель формується за рахунок кредитування юридичних і фізичних осіб. Але структура кредитного портфеля кожним банком визначається самостійно, виходячи зі стратегії розвитку банківського бізнесу, умов господарювання тощо.

При формуванні структури кредитного портфеля всі банки ставлять перед собою мету: збільшити прибутковість, підвищити ліквідність активів і мінімізувати ризики, пов’язані з формуванням кредитного портфеля. Прибутковість комерційного банку залежить не тільки від процентної ставки за кредитами, а й від несвоєчасного повернення кредитного боргу (прострочення платежу), яке згодом може трансформуватися в його непогашення.

Кредитний портфель комерційного банку може бути представлений як система підпортфелів, що дає можливість оцінити структуру портфеля і проаналізувати якість окремих елементів цієї системи. Класифікація підпортфелів за видами дає змогу не тільки оцінити ризик і прибутковість за кожним підпортфелем, а й проаналізувати ступінь впливу кожного окремого елемента на сукупний кредитний портфель, і, таким чином, виробити оптимальну структуру портфеля. Логічним видається введення загальноприйнятої класифікації портфеля споживчих кредитів за видами, оскільки як класифікація у цьому випадку виступає як основа для управління даними за допомогою критеріїв, за якими комерційні банки зможуть формувати звітність, як для внутрішнього користування, так і для банківського нагляду. Застосування комерційними банками єдиної класифікації дасть змогу створити єдиний формат звітності для регулятора, а отже зробить діяльність комерційних банків більш прозорою і такою, що піддається регулюванню. Розглянемо детальніше класифікацію кредитного портфеля в сегменті споживчого кредитування за видами (рис. 1.1.) [18, с. 64].

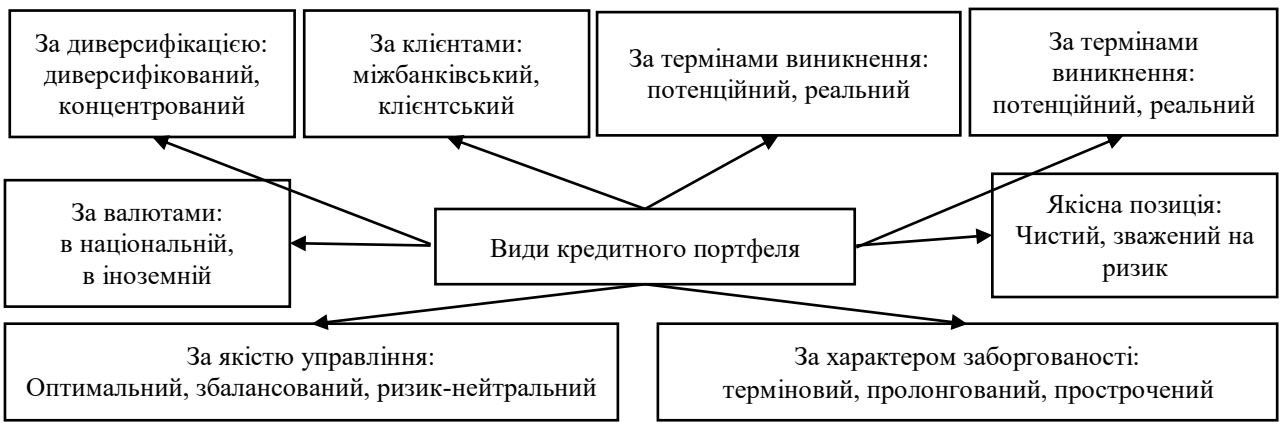

Рис. 1.1. Класифікаційні підходи видів кредитного портфеля банку

Традиційно прийнято виділяти для класифікації такі критерії, як об’єкти та суб’єкти кредитування, строки та розміри кредитів, наявність і види забезпечення, галузева спрямованість застосування кредитних коштів.

Під суб’єктом кредитування розуміють дієздатна фізична або юридична особа (у разі споживчого кредитування – тільки фізична), яка має право на укладення правочинів. Суб’єктів споживчого кредитування окремого комерційного банку можна поділити на такі класифікаційні групи:

1) зарплатні клієнти – клієнти банку, які є співробітниками організації, яка уклала з комерційним банком договір про відкриття і ведення розрахункових рахунків (випуску та обслуговування банківських карток) для зарахування заробітної плати співробітникам;

2) корпоративні клієнти – клієнти банку, які є співробітниками організації, яка уклала з банком угоду про пільгове кредитування співробітників організації;

3) VIP-клієнти – окремий сегмент клієнтів банку, з якими у зв’язку з їхнім соціальним статусом укладено договір про індивідуальне обслуговування, що зазвичай включає пільгове кредитування;

4) лояльні клієнти – клієнти, які раніше користувалися кредитними продуктами комерційного банку, і повністю або частково без порушень умов договору їх погасили;

5) сторонні клієнти – інші клієнти, які не потрапляють в описані раніше категорії [23, с. 88].

За строками кредитування кредитний портфель можна розділити на портфель короткострокових кредитів, портфель середньострокових кредитів, портфель довгострокових кредитів.

За професійним статусом суб’єкта кредитування кредитний портфель можна розділити на кредити індивідуальним підприємцям, кредити фахівцям (можливе виділення в окрему групу висококваліфікованих вузьких фахівців), портфель кредитів керівникам (можливий подальший поділ на рівні: середня ланка, топ-менеджмент, керівник організації). За напрямом професійної діяльності клієнта або галузевою приналежності суб’єкта кредитування

кредитний портфель можна розділити на портфель кредитів, наданих співробітникам освітніх організацій, медичних установ, підприємств добувної промисловості, важкої промисловості, легкої промисловості, тощо.

Доцільно також розділяти портфель кредитів, наданих у національній та в іноземній валюті, оскільки у цьому випадку слід окремо враховувати валютний ризик.

З погляду якості кредитного портфеля, яка передбачає своєчасний розрахунок, усі кредити можна класифікувати таким чином:

1. Стандартні позики, за яких кредитний ризик відсутній. Зазвичай такі кредити надаються бюджетним установам для реалізації суспільно значущих проєктів, або стабільним компаніям (імовірність знецінення позики дорівнює нулю).

2. Нестандартні позики, у яких помірний кредитний ризик. Є ймовірність несвоєчасної оплати за кредитами.

3. Сумнівні позики, кредитний ризик яких є значним. Як правило такі проблемні кредити видаються за необ'єктивного аналізу кредитоспроможності позичальників. Зростання сумнівних кредитів зростає в умовах нестабільності економічного розвитку. Вид кредитного портфеля багато у чому визначається станом економічного розвитку країни, грошово-кредитної політики, що проводиться НБУ. НБУ несе відповідальність за обмеження рівня ризику і забезпечення стабільного стану всієї банківської системи. Для виконання цих зобов'язань НБУ встановлені правила і рекомендації для кредитної діяльності приватних банків [25, с. 17].

Дослідивши види кредитного портфеля, можливим видається визначення його основних функцій:

1) розподільча функція, що переслідує своєю метою розподіляти позичковий капітал для суб'єктів, які отримують кредити і на різні види кредитних операцій;

2) пароозподільна функція, полягає в перенаправленні позик, для суб'єктів, які претендують на отримання капіталу, у рамках кредитного портфеля;

3) заміна реальних грошей за допомогою кредитних ресурсів. В результаті чого створюється додатковий платоспроможний попит у рамках національної економіки, який справляє позитивний ефект на виробника, стимулюючи його виробничу активність.

У нормативних документах НБУ визначення кредитного портфеля відсутнє, але в окремих документах, що регулюють процес управління кредитним портфелем, регламентується його структура. Отож, з нормативного погляду до кредитного портфеля включаються не тільки надані банком кредити, а й інші вимоги кредитного характеру:

1) вкладені депозити, зокрема міжбанківські кредити (депозити, позики), а також інші розміщені кошти, включаючи вимоги щодо повернення боргових цінних паперів, акцій, векселів і дорогоцінних металів, переданих за договором позики;

2) векселі;

3) суми, виплачені кредитною установою бенефіціару внаслідок банківських гарантій, проте не відшкодовані принципалом;

4) вимоги банку за набутими за юридичними правами (вимогами) (відступлення вимоги);

5) вимоги банку за викупленими заставами;

6) вимоги банку за проданими активами з одночасною відтермінуванням платежу;

7) вимоги банку стосовно сплачених акредитивів;

9) вимоги банку до лізингоотримувача за операціями фінансової оренди (лізингу) [12].

Отже, в результаті дослідження економічної сутності кредитного портфеля комерційного банку, встановлено розширений його зміст, який пов’язаний із тим, що його елементи мають схожі характеристики, пов’язані зі зворотним рухом вартості за умови відсутності зміни власника і наявністю схожих ризиків, що виникають у зв’язку із зазначеним рухом вартості.

1.2. Засади формування кредитного портфеля комерційного банку

У процесі реалізації кредитної політики комерційного банку розробка його кредитного портфеля є фундаментальним етапом. Формуванням кредитної політики, як правило, займаються її вищі структурні ланки, до яких можна віднести, приміром, президента банку, віце президента тощо. Ці особи формують основні напрями кредитної діяльності банку: виробляють усі необхідні методи і принципи, якими керуються всі співробітники банку у процесі своєї роботи, займаються розробкою стратегічних рішень у сфері кредитування, вживають заходів моніторингу за контролем якості послуг, що надаються, а також внутрішньо-організаційної діяльності.

Можна дійти висновку, що кредитна політика комерційного банку містить у собі кредитну стратегію і кредитну тактику. При цьому стратегія має характер загального плану розвитку, що містить у собі цілі, принципи та методи функціонування банку на певному ринку. Тактика ж є набором усіх необхідних фінансових інструментів, що використовуються банком під час організації кредитних угод з метою досягнення вищеописаних стратегічних цілей.

Перш ніж розпочати формування кредитного портфеля, має бути визначено головну мету діяльності комерційного банку, вироблено її стратегію кредитної політики, у якій відображено всі основні цілі, враховуючи зміни зовнішнього економічного середовища, специфіки ринків і власних можливостей банку. Оскільки у більшості випадків від якості управління кредитним портфелем банку безпосередньо залежить ефективність його діяльності, фінансові результати, а також репутація серед клієнтської бази.

Метою управління кредитним портфелем будь-якого банку є досягнення балансу між його двома основними характеристиками: ризиком і прибутковістю, у співвідношенні яких закладено певний взаємозв’язок – що вищі показники прибутковості, то вищим є і рівень ризику. Кредитний портфель, у якого досягається оптимальне співвідношення між ризиком і прибутковістю, називається оптимальним кредитним портфелем. Оптимальний кредитний

портфель комерційного банку є запорукою його високої ліквідності та надійності, що, своєю чергою, підвищує його привабливість для споживачів: організацій, акціонерів, вкладників тощо.

Загалом, процес формування кредитного портфеля можна розділити на три великі блоки [21, с. 214].

У першому блоці здійснюється створення системи лімітів кредитування з урахуванням цілей і стратегічних напрямів кредитної політики комерційного банку. Цей процес несе у собі певну функцію, а саме – управління кредитними ризиками. Оскільки кредитний портфель пов’язаний з високим ступенем ризику, то останній залежить від наступних чинників:

1) рівень концентрації комерційного банку у певній галузі;

2) рівень залежності від зовнішніх змін;

3) питома вага кредитів та інших банківських контрактів, що припадають на клієнтів, які відчувають певні специфічні труднощі;

4) концентрація діяльності банку в маловивчених, нових, нетрадиційних сферах;

5) внесення частих або істотних змін у політику банку з надання кредитів, формування портфеля цінних паперів;

6) питома вага нових і нещодавно залучених клієнтів;

7) введення у практику занадто великої кількості нових послуг протягом короткого періоду;

8) прийняття як заставу цінностей, що важко реалізуються на ринку або схильні до швидкого знецінення тощо.

У другому блоці відбувається підбір тих об’єктів кредитування, які необхідно включити до кредитного портфеля. Цей процес зазвичай здійснюється за допомогою оцінки кредитоспроможності позичальника. Необхідно проаналізувати сферу діяльності позичальника, мету використання отриманих грошових коштів, вибір кредиту, визначення рівня ризику проведеної угоди. На цьому етапі формування кредитного портфеля необхідно визначити фактори, на основі яких проводиться відбір об’єктів кредитування.

У третьому блоці проводять аналіз стану кредитного портфеля і мінімізацію відхилень, що виникають у його процесі, що за своєю суттю нагадує систему моніторингу управління якістю кредитного портфеля. На цьому етапі основний акцент робиться на вироблення заходів та їх подальшу реалізацію, що підвищують рівень якості кредитного портфеля.

Тлумачення терміну «якість» змінювалося не тільки з плином часу, а й і залежно від тієї галузі застосування. З економічної точки зору, якість – це характеристики досліджуваного об’єкта, на основі якої визначається спроможність нарощувати встановлені цілі та потреби. З іншої точки зору, якістю кредитного портфеля вважається «властивість структури кредитного портфеля, яка має здатність забезпечувати максимальний рівень прибутковості за допустимого рівня кредитного ризику та ліквідності балансу» [34, с. 135]. Таке формулювання у більшій мірі відповідає характеристиці кредитного портфеля з високою якістю, проте якість кредитного портфеля може бути і низькою.

Крім того, якщо якість – це інформація про кредитний портфель, його певні характеристики, то вона не може бути прирівняна до властивості. Викликає сумніви також коректність оцінки якості кредитного портфеля за ступенем ліквідності балансу, оскільки ліквідність залежить не тільки від кредитного портфеля, а й від структури пасивів. Ліквідність – це параметр, за яким оцінюється банківський баланс у цілому, а не тільки кредитний портфель. Беручи до уваги ці особливості, вважаємо за необхідне заявити про таке уточнення: якість кредитного портфеля – це сукупність характеристик кредитного портфеля, що відображають рівень його прибутковості та ризику (рис. 1.2.) [49, с. 127].

Таким чином, якість кредитного портфеля оцінюється за двома показниками:

1) за рівнем кредитного ризику, який залежить від рівня кредитного ризику окремих сегментів портфеля та диверсифікованості структури портфеля;

2) за прибутковістю, оскільки кінцева мета функціонування банку – отримання прибутку.

Таким чином, можливо встановити економічну та фінансову залежність,

згідно якої рівень якості кредитного портфеля комерційного банку є обернено пропорційним відносно загального кредитного ризику і прямо пропорційний рівню прибутковості позик, що формують портфель (чим більший дохід вони приносять, тим вища якість кредитного портфеля).

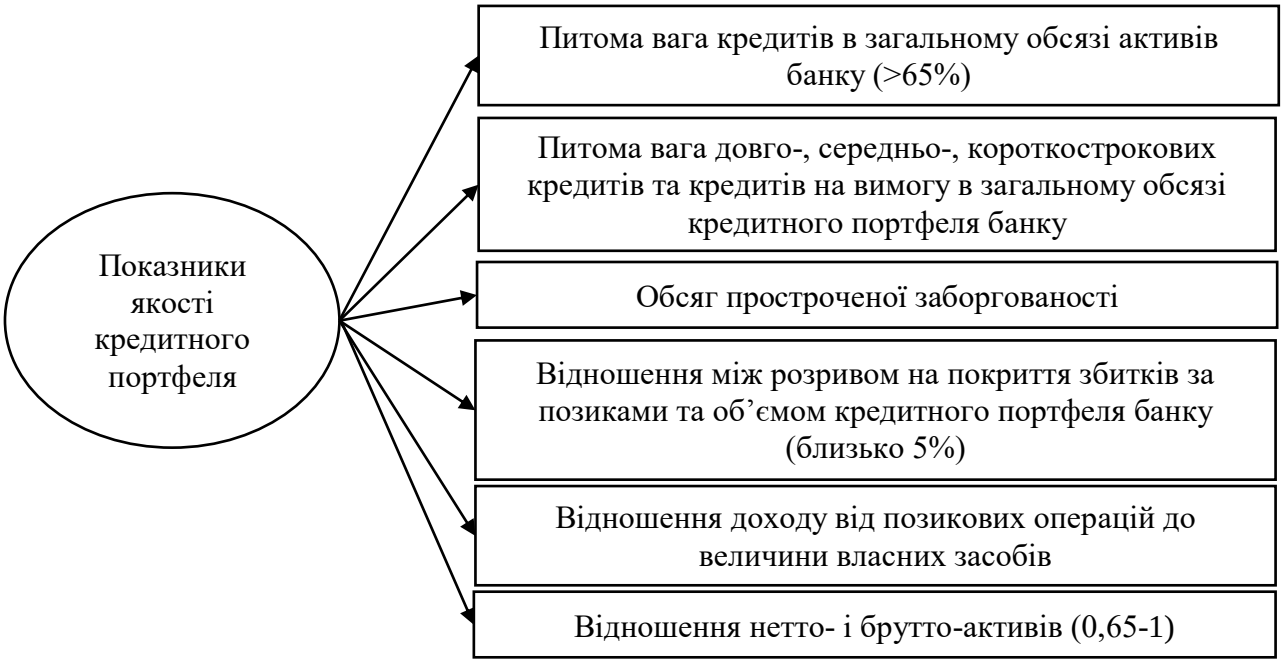

Рис. 1.2. Класичні показники якості кредитного портфеля комерційного банку

За даними критеріями, що визначають якість кредитного портфеля, виділяють такі типи кредитного портфеля:

1) портфель доходу, орієнтований на отримання стабільного доходу;

2) портфель ризику, що включає активи з підвищеним рівнем ризику;

3) збалансований портфель, що поєднує різні за рівнем ризику кредити.

Портфель доходу включає найменш ризикові активи, що приносять стабільний дохід. Такої стратегії дотримуються банки, які віддають перевагу стабільності і не прагнуть до максимізації прибутку. Але в умовах конкуренції така кредитна політика у формуванні кредитного портфеля приречена.

Портфель ризику притаманний агресивній кредитній політиці. Такий портфель характерний для банків, які прагнуть максимізації доходу і включає високо-ризиковані активи, до яких можна віднести довгострокові позики на створення нових виробництв. Такі кредити, як правило, видаються під високу

ставку відсотка. У цьому випадку ризик компенсується високою процентною ставкою. Банки, для отримання максимального прибутку, вдаються до тактики портфельного ризику, званого так само агресивним. У такому портфелі, як правило, кредитування спрямовується на проекти з високим ступенем ризику, на інвестування в нові промислові проекти. У зв'язку з тим, що кредитний ризик за такими портфелями досить високий, банки вдаються до підвищеної процентної ставки, для того щоб знизити ступінь і наслідки впливу на нього розвитку негативного сценарію, у разі, коли настає ризик.

Найоптимальніший варіант, як для банку, так і для позичальника є участь у збалансованому портфелі, такий портфель передбачає помірний ризик для банку і прийнятні умови для позичальника. Такого типу портфеля дотримуються найбільші гравці ринку банківських послуг і описаний підхід демонструє зважену кредитну політику і якнайкраще відповідає на запитання якнайкраще відповідає на запитання: «Високий ризик і висока прибутковість, чи навпаки?».

Кожен із зазначених типів кредитного портфеля фактично визначається кредитною політикою комерційного банку, а також системою принципів (рис. 1.3.) [27, с. 273].

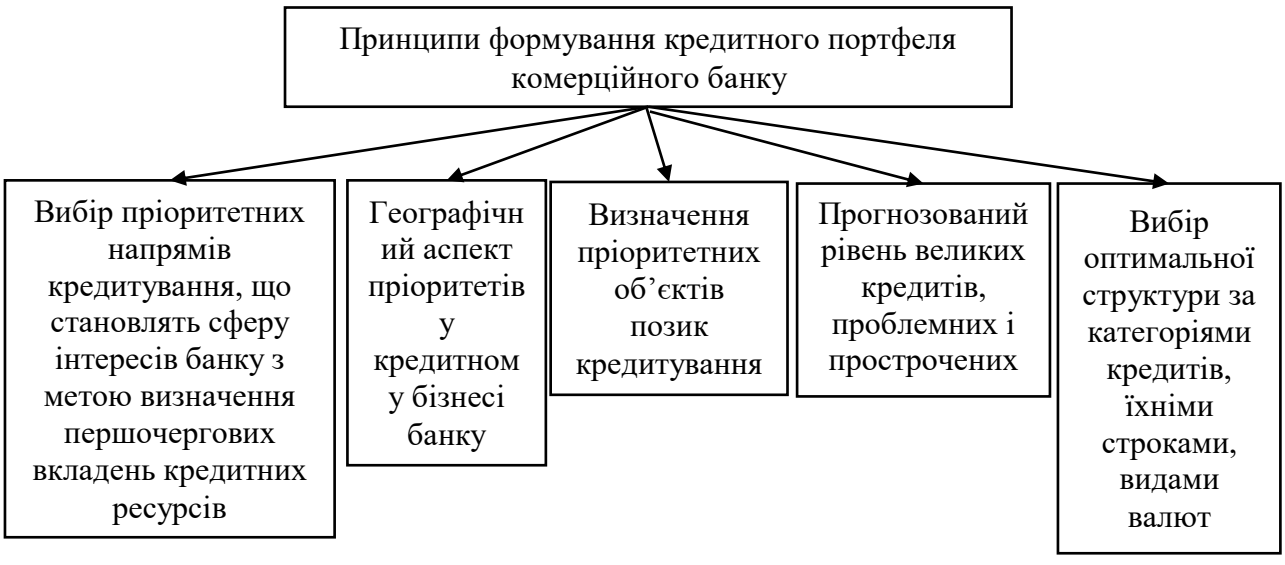

Рис. 1.3. Ключові принципи формування кредитного портфеля комерційного банку

Особливості формування кредитного портфеля комерційного банку

включають основні засади та підходи до управління кредитними операціями з метою мінімізації ризику та максимізації прибутковості. Основні принципи можна узагальнити наступним чином:

1. Диверсифікація ризиків. Банк повинен уникати концентрації кредитів на певних галузях, регіонах або окремих клієнтах, щоб мінімізувати ймовірність значних втрат у разі дефолту.

2. Оцінка кредитоспроможності. Кожен позичальник проходить ретельну кредитну оцінку. Важливими факторами є фінансовий стан, репутація, наявність застави та стабільність доходів.

3. Моніторинг та контроль. Постійний моніторинг кредитних операцій та кредитоспроможності позичальників дозволяє банку своєчасно виявляти потенційні ризики та вживати заходів для їх мінімізації.

4. Забезпечення кредитів. Банк намагається надавати кредити, які забезпечені відповідною заставою у вигляді нерухомості, фінансових гарантій або інших активів, які можуть бути використані для покриття боргу.

5. Дотримання нормативних вимог. Кредитна політика повинна відповідати законодавчим та регуляторним вимогам щодо ризикових позицій та достатності капіталу.

6. Планування та стратегія. Формування кредитного портфеля має ґрунтуватися на довгостроковій стратегії банку та враховувати його фінансові цілі і ринкові умови.

7. Визначення кредитної політики. Важливо мати чіткі внутрішні правила щодо умов кредитування, процедур оцінки позичальника та методів роботи з проблемними кредитами.

Дотримання цих принципів допомагає комерційному банку підтримувати стабільний і прибутковий кредитний портфель.

Таким чином, основними засадами формування кредитного портфеля кожного комерційного банку є встановлені умови господарювання, типи обраних політик функціонування, а також системи принципів їх організації.

1.3. Особливості управління кредитним портфелем комерційного банку

Одним із важливих моментів кредитної політики банку з точки зору банківського менеджменту є управління кредитним портфелем. Необхідність удосконалення системи управління кредитним портфелем у сучасних умовах зумовлена, у першу чергу наслідками повномасштабного російського вторгнення, зростанням кредитних ризиків під час кредитування, що виражається зростанням простроченої заборгованості, збільшенням потреб реального сектору економіки та населення в кредитних ресурсах, а також – прорахунками стратегій управління кредитним портфелем.

Процес управління кредитним портфелем здійснюється на підставі кредитної політики комерційного банку шляхом реалізації послідовних етапів:

1. Проведення класифікації виданих кредитів, а також їх оцінка співвідношення ризику і прибутковості.

2. Визначення структури кредитного портфеля з урахуванням процентного співвідношення видів кредитів і категорій позичальників, що входять до нього.

3. Оцінка якості портфеля.

4. Визначення необхідних резервів на випадок можливих втрат.

5. Вироблення рішень про підвищення якості кредитного портфеля [6, с. 86].

Процес управління кредитним портфелем ґрунтується на критеріях:

1) визначення методів аналізу та оцінки якості кредитів;

2) визначення структури кредитного портфеля;

3) визначення основних кількісних та якісних показників для аналізу та оцінки кредитів;

4) визначення обсягу резервів для погашення простроченої заборгованості;

5) з’ясування причин зміни структури кредитного портфеля у часі;

6) заходів щодо покращення структури та якості кредитного портфеля [37].

Ефективність управління кредитним портфелем визначається прийняттям правильних рішень, які передбачають, що ефективна кредитна політика банку визначає показники кредитного портфеля загалом, визначаючи: обсяг джерел

фінансово-кредитної установи, які можна використовувати для надання кредитів, які види кредитів найвигідніше надавати та їх частку у кредитному портфелі, територіальні особливості надання кредитів (банки з регіональною мережею), обсяг резервів для покриття кредитного ризику. Не дивлячись на те, що, у сучасній кредитній політиці відсутній визначений перелік правил, які задовольняють основним вимогам, проте інтеграція таких правил управління кредитним портфелем, безумовно, є неодмінною частиною кредитного портфеля.

Так, основні принципи управління кредитним портфелем комерційного банку включають:

1. Встановлення цілей – здійснення управління таким чином, щоб банк завжди одержував достатні відсотки від виданих позик, проведення банківських операцій, надання послуг, у результаті підтримання відповідного рівня ліквідності та обґрунтованого рівня кредитного ризику.

2. Структуроване управління якістю кредитного портфеля на всіх рівнях банку.

3. Комплексність – для того, щоб установити об’єктивний рівень кредитного ризику, задоволення відповідної ліквідності та прибутковості.

4. Зміна обсягу та структури кредитного портфеля залежно від економічної ситуації в країні [35, с. 215].

Управлінська діяльність комерційного банку у галузі кредитування має бути спрямована на мінімізацію кредитних ризиків, зростання прибутковості та ліквідності кредитного портфеля. У банку функціонують спеціальні відділи, які керують кредитним процесом і мають різні завдання, функції, компетенції.

Загалом, необхідно виокремлено основні кроки, які використовуються в управлінні кредитним портфелем:

1) визначення показників оцінки кредитів, що становлять кредитний портфель;

2) вибір оптимальної структури кредитного портфеля на основі класифікації позичок;

3) вибір набору показників, що будуть використовуватись для оцінювання позичок, що входять до портфеля;

4) загальне оцінювання рівня якості кредитного портфеля;

5) розрахунок та аналіз ефективності управління кредитним портфелем;

6) оцінка ефективності управління кредитним портфелем [42, с. 89].

В рамках управління кредитним портфелем банку важливо постійно моніторити наступні показники його функціонування:

1) ресурсний потенціал банку у цілях кредитування;

2) види кредитів для різних клієнтів;

3) градація кредитних продуктів за групами позичальників та сферами господарювання;

4) територіальне розміщення та ведення банківського бізнесу тощо.

Суб'єкти управління кредитним портфелем являють собою керуючу систему, до елементів якої можна віднести: підрозділи банку, що займаються управлінням ризиками, і департаменти, які відповідають за супровід кредитів. Перші виконують функції планування, контролю, розроблення методології, а другі – кредитний моніторинг, формування необхідних резервів на випадок можливих втрат. За стратегічним управлінням кредитним портфелем стежить наглядова рада банку, правління банку, кредитний комітет.

Об'єктом управління кредитним портфелем є характеристика структури та якості виданих позик, визначеним за різними критеріями.

У сучасній міжнародній і вітчизняній практиці існує досить велика кількість різноманітних методів аналізу та оцінки кредитного портфеля банку, які дають змогу банку скоригувати основні напрямки кредитної політики на основі виявлених тенденцій, вибрати найоптимальніший варіант розміщення наявних ресурсів, знижувати рівень кредитного ризику тощо. Щоб визначити, наскільки фінансове становище банку залежить від рівня якості його кредитного портфеля, розроблено наступні методи:

1. Метод балансової вартості демонструє динаміку активів, кредитного портфеля.

2. Метод ринкової вартості досліджує причини, через які змінилася вартість активів.

3. Експертний метод розглядає характеристику рівня якості кредитного портфеля, через комплексне дослідження інтегрованих якісних показників.

Коли виконується аналіз кредитного портфеля, необхідно визначити: склад кредитного портфеля, структуру вкладень за групами одержувачів, структуру портфеля за строками вкладень, структуру за видами економічної діяльності, питому вагу кредитів, наданих державним органам і позабюджетним фондом, міжбанківських кредитів, кредитів юридичних і фізичних осіб, обсяг невиплаченої заборгованості у портфелі кредитів. У вітчизняній практиці у процесі оцінки якості кредитного портфеля найчастіше використовують метод коефіцієнтів.

В Рішенні НБУ від 15.12.2017 «Про схвалення Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні» № 803-рш [43] та Постанова Правління НБУ «Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» від 28 серпня 2001 року № 36 [41] встановлені наступні економічні нормативи табл. 1.2.

Таблиця 1.2.

Економічні нормативи для кількісної оцінки кредитних ризиків

Показник	Норматив
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента, % (Н7)	max 25%
Норматив великих кредитних ризиків, % (Н8)	max 800%
Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов’язаними з банком особами, % (Н9)	max 25%

Встановлені норми визначають ризиковість кредитного портфеля на теперішній час, без можливості його прогнозування на майбутні періоди, ця обставина надзвичайно важлива для того, щоб ефективно управляти ризиками. Постійне поліпшення рівня якості кредитного портфеля банку забезпечується системним підходом управління кредитним портфелем, розробкою відповідних інструментів. Під час визначення оцінки якості кредитного портфеля деякі

дослідники посилаються на критерії, що пов’язані з якістю позики: забезпеченістю кредиту, фінансовим становищем позичальника та характеристикою обслуговування боргу. При цьому ці критерії характеризують виключно ступінь кредитного ризику потенційного позичальника, але не впливають на прибутковість і ліквідність.

Не менш важливим етапом процесу управління кредитним портфелем комерційного банку визначається дослідження факторів його формування, які класифікуються наступним чином:

1. Глобалізація, фінансова криза.
2. Відкритість банківського сектора для міжнародних фінансових потоків.
3. Зміни в економічній та банківській сфері.
4. Розбіжності в законодавчих документах.
5. Кредитування зарубіжних позичальників.
6. Зміни в соціальній сфері: зростання добробуту, запитів, безробіття.
7. Зміна економічного мислення споживача: зросла схильність до ризику.
8. Укладення угод із високим ступенем ризику доходу.
9. Зростання конкуренції в банківському секторі за клієнтів.
10. Агресивна кредитна політика банків.
11. Банківська політика ціноутворення на кредитні продукти.
12. Зростання обсягу та частки споживчого кредитування.
13. Кредитоспроможність, відповідальність позичальника тощо [48, с. 117].

Однак, на нашу думку, на формування та функціонування кредитного портфеля комерційного банку найчастіше впливають наступні чинники:

1. Природа ринку, який є об’єктом обслуговування банку. Кожен банк має враховувати потреби у позикових коштах клієнтів у рамках ринкового сегмента. Так, банк, що обслуговує приміський район з великою кількістю житлових будинків і маленьких роздрібних магазинів, здебільшого надає іпотечні позики під заставу житлових приміщень, кредити на купівлю автомобілів, побутової техніки, споживчі кредити. На противагу цьому банк, розташований у великому мегаполісі, оточений офісами, гіпермаркетами, промисловими підприємствами,

зазвичай спрямовує більшість позик комерційним фірмам на поповнення товарно-матеріальних запасів, придбання обладнання та виплату зарплати».

2. Розмір банку, його капіталу впливає на максимальну суму, яку банк може надати позичальнику як кредит. Великі банки, найчастіше, стають оптовими кредиторами, спрямовуючи значну частку своїх кредитних коштів підприємствам великого та середнього бізнесу. Більш дрібні банки частіше сфокусовані тільки на споживчому кредитуванні у вигляді невеликих споживчих кредитів, позик індивідуальним підприємцям і власникам малого бізнесу.

3. Досвід і кваліфікація його персоналу в галузі різних видів кредитування.

4. З огляду на основні критерії якості кредитного портфеля, можна також виокремити макроекономічні та мікроекономічні фактори, які визначають рівень досягнення того чи іншого критерію (табл. 1.3.) [52, 92].

Таблиця 1.3.

Макроекономічні та мікроекономічні чинники, що впливають на якість кредитного портфеля банку

Критерії якості кредитного портфеля	Фактори, що впливають на якість кредитного портфеля	
	Макроекономічні	Мікроекономічні
Прибутковість	рентабельність і прибутковість підприємств	структура власних і залучених коштів та їх вартість
	рівень доходів населення;	структура кредитного портфеля
	регулятивні вимоги щодо обмеження рівня процентних ставок	рівень доходів на функціонування банку;
Ліквідність	розвиток ринку інструментів рефінансування, вторинних і похідних інструментів	відповідність активів і пасивів за строками та обсягами
		доступ до інструментів рефінансування
Ризикованість	фінансовий стан позичальників	організація кредитного процесу
	достатність інформаційного забезпечення	ефективність застосовуваних кредитних технологій
	регулятивні вимоги до регулювання кредитних і процентних ризиків	ефективність банківського ризик-менеджменту
Цілеспрямованість	державні програми з підтримки розвитку стратегічних галузей	стратегічні цілі розвитку банків
	достатність бюджетних джерел фінансування держпрограм	пріоритети кредитної політик
	розвиток форм державно-приватного партнерства	
	заходи податкової, бюджетної, кредитної підтримки галузей	

Окрім зазначених загальноекономічних (макро- і мікроекономічних), банківських і соціальних, слід виокремити фактори, що безпосередньо впливають на рівень кредитоспроможності різних категорій позичальників (фізичні та юридичні особи, індивідуальні підприємці), а, отже, і тих, які впливають на управління якістю кредитного портфеля комерційного банку.

Існує низка причин неефективного формування кредитного портфеля банком. Якщо розглядати окремо виданий кредит, то основними причинами будуть слабка кредитоспроможність позичальника або його безвідповідальність у виконанні зобов'язань перед банком, недоопрацьована або слабка заставна політика банку і робота з поручителями кредиту. Під час формування кредитного портфеля загалом основними причинами може бути слабка диверсифікація кредитів за секторами економіки, відсутність хороших спеціалістів, які б знали особливості бізнесу в різних сферах економіки, коливання курсів валют, значний вплив на діяльність комерційного банку великих акціонерів, низька кваліфікація спеціалістів, які здійснюють кредитні операції.

Також слід виокремити фактори, що впливають на рівень кредитоспроможності за видами споживчих кредитів і, відповідно, впливають на управління якістю кредитного портфеля банку

Будь-який комерційний банк намагається максимально забезпечити повернення кредитних коштів, особливо якщо це стосується великих позик. Кредитування з поручителем передбачає, що в разі несплати основним позичальником, кредитні зобов'язання будуть передані третім особам. Заставне забезпечення передбачає, що на весь термін кредитування цей дорогий об'єкт буде знаходити в обтяженні у банку. Застава є одним з найнадійніших способів забезпечення виконання зобов'язань позичальника перед кредитором. Майно, що передається в заставу банку, в обов'язковому порядку має бути застраховано від ризиків втрати (загибелі), пошкодження.

У рамках управління якістю кредитного портфеля кредитні організації постійно прагнуть підвищити ефективність своєї діяльності, постійно вдаючись до розроблення нових методів і способів. Одним із найпоширеніших є:

диверсифікація діяльності. Цей спосіб передбачає освоєння нових кредитних продуктів у складі вже існуючих з метою збільшення охоплення ринку кредитних послуг. При цьому необхідно враховувати, що управління якістю кредитного портфеля в банку являє собою цілісну систему суб'єктів і об'єктів, які перебувають у постійному взаємозв'язку.

Таким чином, процес управління кредитним портфелем комерційного банку є складним, багатоетапним процесом, який передбачає виявлення критеріїв якості кредитного портфеля, таких як прибутковість, ліквідність, ризиковість, з урахуванням проходження загальних і специфічних принципів його формування та врахуванням факторів, що впливають на формування оптимального портфеля. Нині немає жодного методичного підходу до управління кредитним портфелем банку. Це твердження справедливе як для України, так і для решти світу. Тому має місце індивідуальний підхід до вибору інструментів, механізмів мінімізації кредитних ризиків. Однак, і такі дії не гарантують ефект. Найефективніші методики, що відносяться до управління кредитним портфелем, безсумнівно, є незаперечною перевагою при наданні банківських послуг.

Висновки до розділу 1

Встановлено економічну роль кредитування у діяльності та прибутковості банківської установи. Елементом забезпечення успішності реалізації кредитних процесів являється ефективне формування та управління кредитним портфелем комерційного банку. У зв'язку з цим досліджено природу, значення та роль кредитного портфеля комерційного банку з позиції нормативно-правової бази та підходів трактування сутності даного процесу провідними науковцями. На основі цього виявлено відсутність однозначного підходу у визначенні кредитного портфеля. Загалом, структура кредитного портфеля кожним банком визначається самостійно, виходячи зі стратегії розвитку банківського бізнесу, умов господарювання тощо. Представлено класифікаційні ознаки кредитного портфеля комерційного банку, які у повній мірі розкривають його природу

формування та функціонування. Конкретизовано ключові функції (розподільча, пароподільна та функція заміни реальних грошей) кредитного портфеля.

Заявлено про важливість та відповідальність за формування кредитного портфеля в умовах реалізації кредитної політики банку та досягнення пропорційності та співмірності ризику та прибутковості комерційного банку. Представлено три блоки формування кредитного портфеля, зокрема: створення лімітів кредитування, вибір об'єктів кредитування та їх кредитоспроможності, а також аналіз стану кредитного портфеля і мінімізацію відхилень, що виникають у його процесі, що за своєю суттю нагадує систему моніторингу управління якістю кредитного портфеля. Обґрунтовано необхідність застосування основних критеріїв оцінювання якості кредитного портфеля (рівень кредитного ризику та прибутковості). Оголошено базові принципи формування кредитного портфелю комерційного банку.

В рамках дослідження питання управління кредитним портфелем банку визначені основні критерії, зокрема: підбір методів аналізу та оцінки структури та якості кредитів, визначення обсягів резервів для погашення простроченої заборгованості, виявлення причин зміни структури кредитного портфеля та розробка заходів щодо покращення структури та якості. Обґрунтовані основні принципи управління кредитним портфелем комерційного банку. Аргументовано необхідність застосування системи показників моніторингу та аналізу, а саме: ресурсний потенціал банку у цілях кредитування, види кредитів для різних клієнтів, градація кредитних продуктів за групами позичальників та сферами господарювання, а також територіальне розміщення та ведення банківського бізнесу тощо.

РОЗДІЛ 2
АНАЛІЗ ЯКОСТІ КРЕДИТНИХ ПОРТФЕЛІВ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ ЗА 2019-2023 РОКИ

2.1. Структурний аналіз кредитних портфелів комерційних банків України

Система комерційних банків України, яка формує вітчизняний банківський сектор, є основним фінансовим каналом переміщення коштів між економічними агентами, здійснює розподіл грошової маси в країні, цим самим забезпечуючи фінансування та економічне зростання. На українському ринку банківських послуг регулярно відбуваються зміни, зумовлені об'єктивними та суб'єктивними факторами, які позначаються на добробуті суб'єктів господарювання та населення зокрема.

Банківський сектор займає важливе місце економіки країни. Аналіз динаміки аналітичних даних інституційної забезпеченості банківської системи України у 2019-2023 роках представлено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Аналіз динаміки аналітичних даних інституційної забезпеченості банківської системи України у 2019-2023 роках, од. [13]

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення звітного періоду (+,-) до	
						2019 року	2022 року
1. Кількість діючих банків, з них:	75	73	71	67	63	-12	-4
з іноземним капіталом	35	33	33	29	27	-8	-2
у т.ч. з 100% іноземним капіталом	23	23	23	22	19	-4	-3
2. Структурні підрозділи комерційних баків	8002	7135	6685	5336	5138	-2864	-198

Як помітно з табл. 2.1, у 2019-2023 роках кількість банківських установ в Україні зменшилася, оскільки банківський сектор продовжував реформуватися, система очищалася від проблемних банків, а банки адаптувалися до економічних та кризових умов. Загалом, на кінець 2019 року в Україні працювало 75 банків, у

тому числі 29 банків з іноземним капіталом. У 2020 році кількість банків зменшилася до 73, переважно через реструктуризацію або ліквідацію фінансово нестабільних установ. У 2021 році у системі залишився 71 банк і продовжилася концентрація активів у найбільших банках. У наприкінці 2022 року, під час війни, кількість банків становить 67, оскільки деякі банки припиняють діяльність через фінансові труднощі або злиття. І на останок, у 2023 році кількість комерційних банків в Україні зменшилася до 65.

Як вже зазначалося, основними причинами зменшення чисельності банківських установ стали процеси очищення банківської системи. Так, протягом багатьох років НБУ активно виводив з ринку неплатоспроможні банки та ті, що порушували регуляторні вимоги. Впровадження стандартів Базеля III та жорсткіших вимог до капіталізації, війна, пандемія COVID-19 та інфляція спричинили значний тиск на слабкі фінансові установи. Великі банки поглинули менші установи, а частка державних банків у системі зросла – відбулася консолідація ринку.

У досліджуваному періоді все ще домінували державні банки: АТ «ПриватБанк», АТ «Ощадбанк», АТ «Укрексімбанк» та АТ «Укргазбанк». Поряд з цим важливу роль відігравали банки з іноземним капіталом – такі як АТ «Райффайзен Банк», АТ «Креді Агріколь» та АТ «ОТП Банк», а також приватні банки (хоч і частка приватних банків зменшилася, але вони продовжують адаптуватися до умов діджиталізації).

Війна кинула виклик усій фінансовій системі, але основні гравці банківського ринку змогли забезпечити свою стійкість.

Структурний аналіз кредитних портфелів комерційних банків України дозволяє оцінити ризики та стабільність банківської системи. Кредитний портфель – ц е сукупність усіх кредитів, наданих банком, які класифікуються за типом позичальника, галуззю економіки, строком погашення та рівнем ризику.

Проведемо детальний аналіз стану та динаміки показників кредитного портфеля комерційних банків України корпоративним клієнтам та фізичним особам у 2019-2023 роках за офіційними даними НБУ (табл. 2.2.).

Таблиця 2.2.

Аналіз динаміки показників кредитного портфеля комерційних банків в Україні за клієнтським складом у 2019-2023 роках, млрд. грн. [1; 36]

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення звітного періоду (+,-) до	
						2019 року	2022 року
Всього, з них:	971,87	948,38	1044,05	1007,65	997,88	26,01	-9,77
Корпоративний сектор	760,91	737,23	774,48	772,94	740,02	-20,89	-32,92
Домогосподарства	206,22	199,57	242,58	209,9	215,5	9,28	5,6
Сектор державного управління	4,74	11,58	26,99	24,81	42,36	37,62	17,55

Як помітно з табл. 2.1, аналіз кредитного портфеля українських банків на 2019-2023 роки показує основні тенденції та виклики, пов’язані з економічними та політичними змінами, впливом пандемії COVID-19 та масштабною війною в Україні. Однак, незважаючи на заявлені виклики банківській системі вдалося встояти навіть наростити обсяги кредитного портфеля. Так, за підсумками 2023 року він зріс з 971,87 млрд. грн. у 2019 році до 997,88 млрд. грн., що на 26,01 млрд. грн. або на 102,7% більше. Однак, у порівнянні 2022 роком його обсяги дещо зменшилися (до 997,88 млрд. грн.) – на 9,77 млрд. грн. або на 1,5%. Найвищих показників кредитування було досягнуто у 2021 році – 1044,05 млрд. грн.

За структурою клієнтської бази переважали в основному кредити, надані корпоративному сектору (рис. 2.1.), частка яких у 2023 році становила 74,2% проти 78,3% (відповідно відзначено зменшення питомої ваги обсягів даного кредитування). Відзначимо, що у 2019-2021 роках кредитування бізнесу зростало завдяки економічній стабільності та низьким відсотковим ставкам. Проте, вже у 2021-2022 році ситуація значно змінилася, коли комерційні банки неохоче кредитували корпоративний сектор бізнес в умовах світової пандемії та наступного військового вторгнення росії в України [9, с. 225]. У 2023 році кредитування компаній поступово відновилося завдяки стабілізації економіки та програмам державної підтримки.

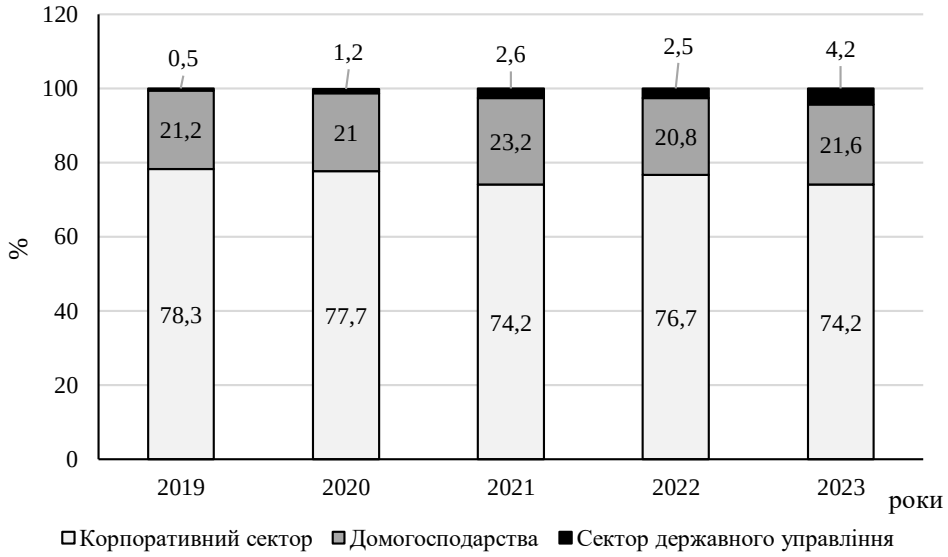

Рис. 2.1. Динаміка показників структурного складу кредитного портфеля комерційних банків в Україні у 2019-2023 роках [36]

Частка кредитного портфеля комерційних банків Україні домогосподарств відновилася від початку повномасштабного вторгнення росії в Україну (з 20,8% у 2022 році до 21,6%), проте, порівняно з 2021 роком, коли даний показник характеризувався найвищими результатами (23,2%), навпаки зменшилася і становила 21,6%.

У 2022-2023 роках споживче кредитування суттєво скоротилося через падіння доходів населення та зростання ризиків неплатоспроможності. Вже 2023 рік ознаменувався знову підвищилися відсоткові ставки за іпотечними кредитами за державними програмами (пільгове житло для військовослужбовців та внутрішньо переміщених осіб) (табл. 2.3.).

Динаміка показників кредитування комерційними банками фізичних осіб свідчить, що у 2023 році фактичні показники становили 215,5 млрд. грн., що на 9,28 млрд. грн. більше за значення 2019 року та на 5,6 млрд. грн. більше за значення 2022 року. Питома вага даних кредитів у 2019-2023 роках коливалася в межах 21,2% та 21,6% відповідно. Так, у 2019-2021 роках зростання кредитування домогосподарств відбувалося за напрямами споживчого кредитування та іпотеки. Зниження облікової ставки НБУ стимулювало банки до розширення програм споживчого кредитування. Частка роздрібних клієнтів у

загальному портфелі банків у 2021 році сягнула 30-35%.

Таблиця 2.3.

Аналіз динаміки показників кредитного портфеля комерційних банків домогосподарств України у 2019-2023 роках, млрд. грн. [36]

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення звітного періоду (+,-) до	
						2019 року	2022 року
Домогосподарства, з них:	206,22	199,57	242,58	209,9	215,5	9,28	5,6
1. Споживчі кредити, з них:	173,70	170,72	214,13	188,65	196,09	22,39	7,44
-до 1 року	89,15	88,4	114,52	109,93	127,35	38,2	17,42
-1-5 років	59,85	58,94	76,76	54,65	44,87	-14,98	-9,78
-більше 5 років	24,70	23,40	22,85	24,07	23,86	9,28	5,6
2. На придбання, будівництво, реконструкцію нерухомості, з них:	32,61	28,92	28,56	21,34	26,52	-6,09	5,18
-до 1 року	0,62	0,40	0,22	0,08	0,07	-0,55	-0,01
-1-5 років	1,66	1,42	1,45	0,88	0,62	-1,04	-0,26
-5-10 років	6,67	5,87	5,87	3,40	3,88	-2,79	0,48
- більше 10 років	23,66	21,24	21,01	16,97	22,95	-0,71	5,98
3. Інші кредити, з них:	6,20	6,82	11,7	11,11	13,86	7,66	2,75
-до 1 року	2,8	2,00	2,56	1,05	1,01	-1,79	-0,04
-1-5 років	3,17	4,23	8,74	9,84	12,65	9,48	2,81
-більше 5 років	0,23	0,60	0,40	0,22	0,20	-0,03	-0,02
4. Іпотечні кредити, з них:	26,61	30,38	28,69	23,52	30,25	3,64	6,73
-до 1 року	0,50	0,50	0,45	0,28	0,26	-0,24	-0,02
-1-5 років	2,32	3,11	4,73	3,85	3,94	1,62	0,09
-більше 5 років	23,78	26,78	23,50	19,38	26,05	2,27	6,67

Відзначимо, за сферою споживчого кредитування домогосподарств та за термінами кредитування переважали кредити, надані до 1 року, частка яких у 2019-2023 роках становила від 81,7% до 82,9% відповідно. Однак, відзначимо, що у 2022 році споживче кредитування суттєво скоротилося через падіння доходів населення та зростання ризиків неплатоспроможності. Вже у наступному 2023 відмічено відновлення інтересу до іпотеки за державними програмами, зокрема пільгового кредитування житла для військових та внутрішньо переміщених осіб.

Наступними були кредити на придбання нерухомості та реконструкцію – від

15,3% до 11,2% відповідно. Стосовно іпотечного кредитування домогосподарств, то у звітному періоді даний показник зазнав прирості: з 26,61 млрд. грн. у 2019 році до 30,25 млрд. грн. у 2023, що на 3,64 млрд. грн. або 113,7% більше. Переважало довгострокове кредитування (більше 5 років) – від 89,3% у 2019 році до 86,1% у звітному періоді. Основними факторами зростання обсягів даного кредитування стала стабілізація економіки та зниженням облікової ставки НБУ.

За валютою кредитування відмічено неоднозначні тенденції: переважали кредити, надані в національній грошові одиниці, в рамках споживчих та інших кредитів), а за кредитами на придбання, реконструкцію нерухомості та іпотечними кредитами – переважали кредити, надані в іноземній валюті, зокрема дол. США.

Сектор державного управління в Україні зазвичай не є значним боржником банківської системи, оскільки його потреби фінансуються переважно за рахунок державного бюджету, зовнішніх запозичень та випуску облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП). Однак роль банків у цьому сегменті обмежується кредитуванням державних підприємств, наданням короткострокових позик для управління ліквідністю та фінансуванням певних програм.

Протягом аналізованого періоду значно зросла частка кредитування сектору державного управління – з 0,5% у 2019 році до 4,2%. Так, у 2019 році обсяги кредитування сектору державного управління були помірними та зосереджувалися переважно на державних компаніях (Укрзалізниця, Нафтогаз тощо). У 2020 році пандемія COVID-19 збільшила потребу у фінансуванні бюджетного дефіциту, але банки надавали перевагу інвестиціям у низькоризикові державні облігації, а не прямому кредитуванню державних підприємств. У 2021 році кредитування державного сектору залишалося обмеженим, а зростання відбувалося переважно за рахунок державних облігацій.

У 2022 році комерційні банки надали деяке короткострокове фінансування державним установам для задоволення нагальних потреб, пов’язаних з військовими діями. Значна частина фінансування була надана через випуск

військових державних облігацій, які активно купувалися банками. Кредитний портфель органів державного управління у 2023 році залишався стабільним. Банки продовжували зосереджуватися на фінансуванні через ОВДП, тоді як пряме кредитування державних установ та компаній було обмеженим через високі ризики.

Детальніше дослідимо стан кредитування корпоративного сектору комерційними банками України у 2019-2023 роках (табл. 2.4.).

Таблиця 2.4.

Аналіз динаміки показників кредитного портфеля комерційних банків корпоративного сектору України за строками та валютою кредитування у 2019-2023 роках, млрд. грн. [36]

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення звітного періоду (+,-) до	
						2019 року	2022 року
1. За строками, з них: -до 1 року	473,47	465,74	539,09	523,71	512,36	46,62	-11,35
-1-5 років	307,63	309,30	356,64	332,20	330,73	21,43	-1,47
-більше 5 років	190,77	173,33	148,32	148,74	154,78	-18,55	6,04
2. У національній валюті, з них:	613,71	600,47	742,37	728,20	732,12	131,65	3,92
-до 1 року	360,0	367,45	429,97	435,99	431,78	64,33	-4,21
-1-5 років	176,80	165,21	237,11	219,54	220,93	55,72	1,39
-більше 5 років	76,92	67,81	75,28	72,67	79,42	11,61	6,75
3. В іноземній валюті, з них:	358,16	347,91	301,68	279,44	265,75	-82,16	-13,69
-до 1 року	113,48	98,29	109,11	90,72	80,58	-17,71	-10,14
-1-5 років	130,83	144,10	119,53	112,65	109,80	-34,3	-2,85
-більше 5 років	113,85	105,53	73,04	76,07	75,36	-30,17	-0,71

Аналізуючи дані табл. 2.4., відзначимо основна маса корпоративних кредитів надавалася на короткостроковий період – до 1 року (від 48,7% у 2019 році до 51,3% у звітному), середньостроковий період – 1-5 років (від 61,6% у 2019 році до 33,1% у 2023 році). Відповідно, частка довгострокових кредитів була незначною – від 19,6% у 2019 році до 15,5% у 2023.

Переважна більшість кредитів надавалися в національній валюті, а у 2021-2023 роках корпоративний портфель у гривні тільки зростав, особливо після

падіння обсягів під час пандемії COVID-19. Водночас кредитування в іноземній валюті скоротилося через жорсткіші регуляторні вимоги, зниження корпоративного попиту та курсові ризики – з 36,8% у 2019 році до 26,6% у звітному періоді відповідно. Більшість кредитів надається на короткі строки, що зменшує ризики для банків. Збільшення частки довгострокових кредитів можна спостерігати лише в контексті програм державної підтримки, таких як кредити для малих та середніх підприємств.

Проведемо дослідження динаміки показників секторальної диверсифікації кредитного портфеля комерційних банків України у 2019-2023 роках (табл. 2.5.).

Таблиця 2.5.

Аналіз динаміки показників галузевої диверсифікація кредитного портфеля комерційних банків України у 2019-2023 роках, млн. грн. [36]

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення звітного періоду (+,-) до 2019 року	Питома вага, 2023 рік
Корпоративний сектор, у тому числі:	760,91	737,23	774,48	772,94	740,02	-20,89	100
Сільське, лісове, рибне господарство	61,6	61,48	82,6	118,50	117,25	55,65	15,8
Добувна промисловість	7,47	12,55	10,12	17,08	17,42	9,95	2,4
Переробна	176,41	167,69	147,01	126,24	109,98	-66,43	14,9
Енергетика	55,66	66,71	64,38	66,73	69,18	13,52	9,3
Водопостачання	1,23	0,34	0,46	0,64	0,37	-0,86	0,0
Будівництво	32,26	19,87	22,64	19,65	18,57	-13,69	2,5
Торгівля	266,18	259,76	292,51	281,03	287,42	21,24	38,8
Транспорт	33,71	36,01	32,36	25,42	26,37	-7,34	3,6
Телекомунікацій	6,47	9,70	13,36	8,08	4,73	-1,74	0,6
Операції з нерухомістю	60,80	50,23	50,71	56,35	56,71	-4,09	7,7
Науково-технічна діяльність	28,91	10,50	8,32	12,47	6,55	-22,36	0,9
Охорона здоровся	1,21	1,60	3,06	3,73	3,63	2,42	0,5
Інше	29	40,79	46,95	37,02	21,84	-7,16	3,0

Галузева диверсифікація кредитного портфеля комерційних банків України у 2019-2023 роках зазнала тих же суттєвих змін під впливом як внутрішніх економічних чинників, так і зовнішніх викликів, зокрема пандемії COVID-19 та повномасштабної війни. Так, за даними табл. 2.3. помітними є неоднозначні

тенденції. На фоні загального зростання обсягів кредитування корпоративного сектору відмічено спадні тенденції у порівнянні з базовим 2019 роком за наступними галузями економіки: переробна промисловість, водопостачання, будівництво, транспорт, телекомунікацій, операції з нерухомістю, науково-технічна діяльність та інші галузі.

У 2022 році кредитування скоротилося через війну, особливо в промисловості та торгівлі. Проте підтримка агросектору залишалася пріоритетом. Згідно структури кредитування корпоративного сектору за галузями економіки у 2023 році основна увага приділялася кредитам торгівлі (38,8% - через відновлення внутрішнього попиту), аграрному сектору (15,8% - завдяки програмам державної підтримки посівної кампанії та експорту зернових, зокрема державним програмам, таким як «Доступні кредити 5-7-9%»), переробній промисловості (14,9% - через високі ризики руйнування інфраструктури), зокрема оборонній промисловості. Менше кредитних ресурсів було спрямовано в сектор охорони здоров'я (0,5%), ІТ компаніям (0,6%), науково-технічній діяльності (0,9%) тощо.

Банківські установи в Україні протягом досліджуваного періоду здійснювали ще і кредитування нерезидентів (табл. 2.6).

Таблиця 2.6.

Динаміка показників кредитування нерезидентів комерційними банками України у 2019-2023 роках, млрд. грн. [36]

Період	Усього	у тому числі							
		у національній валюті				в іноземній валюті			
		усього	у тому числі за строками			усього	у тому числі за строками		
			до 1 року	1 - 5 років	більше 5 років		до 1 року	1- 5 років	більше 5 років
2019	52,34	1,25	0,31	0,47	0,47	51,08	19,06	12,35	19,68
2020	30,34	0,42	0,05	0,09	0,27	29,91	25,77	1,92	2,21
2021	32,67	0,26	0,02	0,02	0,22	32,41	27,35	2,17	2,89
2022	31,96	0,17	0,01	0,01	0,15	31,79	24,92	3,01	3,85
2023	32,68	2,01	0,19	1,74	0,08	30,67	22,32	3,17	5,18

Так, протягом досліджуваного періоду чітко простежується тенденція

зниження рівня кредитування нерезидентів в Україні – на 19,66 млрд. грн. або на 37,5%. На дану динаміку кредитування суттєво впливали економічні, регуляторні та геополітичні чинники, адже через військову агресія, наступне зниження економічної активності суб'єктів господарювання, зростання системи ризиків кредитування, обмеження доступу до валютних ресурсів та підвищення їх вартості через зростання розміру відсоткових ставок за валютними кредитами, відсутності ранньої протидії загрозам, показники набули таких значень.

Значна частка кредитів нерезидентам була надана в іноземній валюті, що відображає потребу у фінансуванні економічної діяльності за кордоном. Однак зростання доларизації кредитів було обмеженим, що допомогло стабілізувати внутрішній ринок. НБУ запровадив жорсткіші вимоги до кредитування в іноземній валюті, що призвело до скорочення кредитів нерезидентам. Це було частиною загальної політики, спрямованої на зменшення валютних ризиків банківського сектору. У 2023 році спостерігалося поступове відновлення кредитування нерезидентів, зокрема завдяки програмам стимулювання експорту та інвестиціям у відновлення інфраструктури. Однак обсяги залишалися нижчими, ніж у 2019-2020 роках. Основними позичальниками серед нерезидентів були громадяни США, Німеччини, Великої Британії, Швейцарії, Австрії тощо.

Доповнимо аналіз кредитного портфеля комерційних банків України за територіальним аспектом за досліджуваний період (табл. 2.7.).

Динаміка показників кредитного портфеля українських комерційних банків за регіонами у 2019-2023 роках демонструє неоднорідність, зумовлену тими ж економічними, соціальними та політичними чинниками. На Київ традиційно припадає найбільший обсяг кредитів, що зумовлено концентрацією компаній та фінансових установ у столиці. У регіонах Західної України зафіксовано стабільне зростання кредитного портфеля завдяки розвитку малих та середніх підприємств (МСП), зокрема в аграрному та ІТ-секторах.

У Східній Україні спостерігалося зниження обсягів кредитування через військові дії та економічну нестабільність.

Таблиця 2.7.

Аналіз динаміки показників кредитного портфеля комерційних банків України у розрізі регіонів у 2019-2023 роках, млрд. грн. [36]

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення звітного періоду (+,-) до 2019 року	Питома вага, 2023 рік
Всього, у тому числі:	971,87	948,38	1044,05	1007,65	997,88	26,01	-9,77
Вінницька	8,65	9,19	11,41	13,46	14,90	6,25	1,44
Волинська	6,85	6,44	9,78	10,57	12,74	5,89	2,17
Дніпропетровська	230,28	56,45	59,62	51,45	55,82	-174,46	4,37
Донецька	15,25	10,10	11,73	7,01	4,54	-10,71	-2,47
Житомирська	6,23	5,68	7,12	8,77	8,32	2,09	-0,45
Закарпатська	5,98	5,39	5,93	5,17	5,67	-0,31	0,5
Запорізька	21,94	22,75	25,44	22,73	19,76	-2,18	-2,97
Івано-Франківська	6,74	6,98	10,26	9,98	11,78	5,04	1,8
Київська та м. Київ	484,27	635,89	663,27	637,80	625,13	140,86	-12,67
Кіровоградська	6,69	6,44	7,98	10,05	10,66	3,97	0,61
Луганська	5,05	1,70	2,25	2,19	1,96	-3,09	-0,23
Львівська	26,33	30,05	38,16	44,19	48,27	21,94	4,08
Миколаївська	15,30	17,15	20,36	19,81	20,67	5,37	0,86
Одеська	32,01	33,91	39,68	39,94	38,12	6,11	-1,82
Полтавська	11,42	11,15	14,35	14,14	14,71	3,29	0,57
Рівненська	4,94	4,76	6,48	7,38	9,55	4,61	2,17
Сумська	7,58	8,13	8,74	8,01	7,58	0	-0,43
Тернопільська	5,17	5,18	7,11	8,73	11,86	6,69	3,13
Харківська	38,42	38,51	51,54	41,03	29,43	-8,99	-11,6
Херсонська	7,10	6,34	10,48	8,99	7,14	0,04	-1,85
Хмельницька	7,46	8,23	10,92	12,58	13,30	5,84	0,72
Черкаська	10,25	9,62	11,14	12,36	13,43	3,18	1,07
Чернівецька	3,19	3,0	3,84	3,93	4,83	1,64	0,9
Чернігівська	4,70	4,97	6,43	7,37	7,70	3	0,33

Обсяги кредитування в цьому регіоні зменшилися, а частка непрацюючих активів зросла. У центральному та західному регіонах зросла частка гривневих кредитів, що можна пояснити нижчими валютними ризиками та регуляторними заходами. У промислово розвинених регіонах півдня частка корпоративних кредитів залишалася вищою порівняно з кредитами фізичним особам.

У 2023 році кредитування у постраждалих регіонах демонструвало ознаки відновлення, що було зумовлено програмами підтримки бізнесу, державним фінансуванням та проєктами з реконструкції інфраструктури. Аналіз показує, що

хоча загальний кредитний портфель українських банків зріс, регіональні відмінності залишаються значними і потребують подальших заходів для сприяння рівномірному розвитку.

Підводячи підсумки відзначимо, що кредитні портфелі банків в Україні суттєво змінилися через економічну кризу та військові дії. Хоча банківська система адаптувалася до нових умов, існують значні виклики, пов'язані з високою часткою непрацюючих кредитів та нестабільним бізнес-середовищем. Станом на 2023 рік загальний кредитний портфель банків скоротився з 2019 року, але кредитування почало поступово відновлюватися у 2023 році після стабілізації економіки. Частка державного сектору в загальному кредитному портфелі банків залишається загалом низькою (менше 10%), оскільки основним джерелом фінансування є зовнішнє фінансування та облігації внутрішньої державної позики. У 2022 році відбулося різке скорочення кредитування через високу невизначеність та зниження економічної активності. Уряд розширив програми підтримки бізнесу, наприклад, надаючи кредити фермерам та військово-промисловому комплексу.

2.2. Аналіз стану результатів формування кредитного портфеля АТ «Ощадбанк»

АТ «Ощадбанк» відіграє важливу системну роль у банківській системі України завдяки своєму розміру, державному статусу та активній участі в економічних процесах. Так, як другий за розміром активів банк в Україні (понад 400 млрд грн станом на 2023 рік), АТ «Ощадбанк» є важливим елементом стабільності фінансової системи. Його висока ліквідність та адекватність капіталу гарантують, що він може витримати економічні шоки. Як державний банк, АТ «Ощадбанк» є інструментом уряду для реалізації фінансових та соціальних програм, включаючи підтримку підприємств у складних економічних умовах, спричинених війною.

Банк активно кредитує компанії у таких ключових галузях, як сільське

господарство, енергетика, логістика та експорт. Його співпраця з Експортно-кредитним агентством посилює експортний потенціал українських компаній. АТ «Ощадбанк» сприяє розвитку регіональної економіки, фінансуючи малі та середні підприємства (МСП) та знижуючи вартість кредитів через партнерські програми з місцевими адміністраціями.

АТ «Ощадбанк» бере активну участь у соціальних проектах, таких як компенсація кредитів для фізичних осіб, програми енергоефективності та підтримка житлового будівництва, які сприяють покращенню умов життя українців. Банк впроваджує сучасні цифрові технології, які полегшують доступ клієнтів до фінансових послуг, що є важливим для конкурентоспроможності банківської системи.

АТ КБ «Ощадбанк» відіграє значну роль у процесах формування кредитного портфеля комерційних банків України, кредитуючи своїх клієнтів, використовуючи засади державної підтримки, масштабів діяльності та активної участі в економічному розвитку.

Так, кредитна активність банку визначається макроекономічним середовищем в країні, а, відповідно, протягом 2019-2023 років воно зазнавало значних викликів. Якщо 2019 рік ознаменувався сприятливим для діяльності комерційних банків на фоні приросту ВВП (3,2%), послаблення монетарної політики НБУ, зниження облікової ставки (з 18% до 13,5%), зниження рівня інфляції (до 4,1%), зміцнення національної валюти тощо, то наступні періоди чинили значні коливання і навіть політико-економічні деструктивні впливи. Першим з них був спалах світової пандемії COVID-19, який розпочав загальну світову рецесію. Військове вторгнення росії в Україну лише посилило негативний вплив та спричинило руйнівні наслідки. Здійснені заходи НБУ стосовно впровадження нового інструментарію монетарного регулювання забезпечило втримання основних позицій комерційних банків.

На чолі з переліком основних послуг АТ «Ощадбанк», важлива роль відводиться процесам кредитування. Так, аналіз кредитного портфеля АТ «Ощадбанк» за останні роки свідчить про позитивну динаміку та ефективне

управління кредитними операціями (рис. 2.2.).

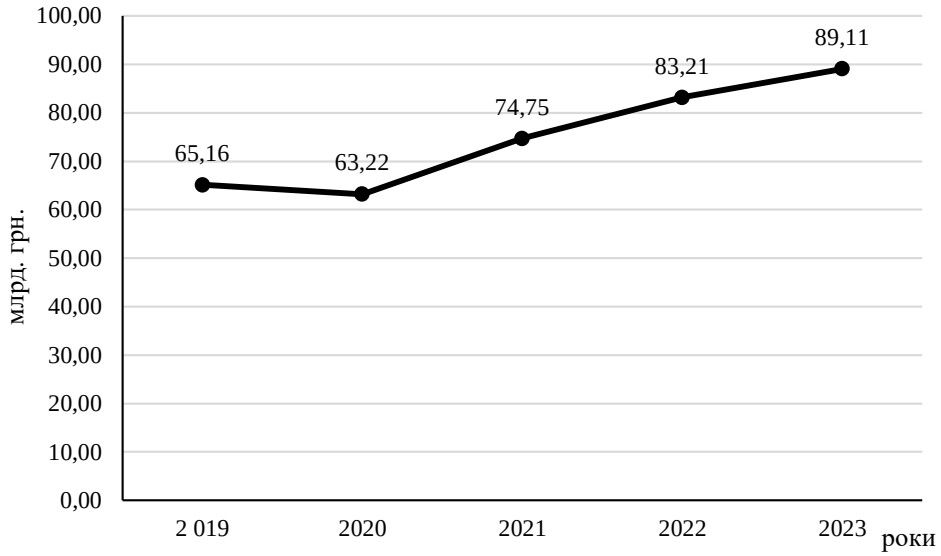

Рис. 2.2. Динаміка кредитного портфеля АТ «Ощадбанк» у 2019-2023 роках, [19]

Станом на кінець 2023 року кредитний портфель банку становив 89,11 млрд. грн., що на 23,95 млрд. грн. (136,7%) та на 5,9 млрд. грн. (107,1%) більше за аналогічний показник 2019 та 2022 років відповідно. Протягом усього досліджуваного періоду помітною є висхідна тенденція росту, незважаючи на всі зовнішні та внутрішні виклики.

Аналіз динаміки та структури кредитного портфеля банку за основними його клієнтськими групами представлено на рис. 2.3.

Аналізуючи дані рис. 2.3. відзначимо, що переважна більшість кредитів досліджуваного банку спрямовувалася на кредитні запити юридичних осіб (частка 2023 року становила 75,1%). Відповідно у 2023 році даним суб'єктам було надано найбільше кредитних коштів за весь аналізований період – 66,9 млрд. грн., що на 12,62 млрд. грн. більше за показник 2019 року або на 123,2% відповідно.

Стосовно питомої ваги корпоративного бізнесу, то на фоні зростання абсолютних значень його чисельності відбулося зменшення частки у структурі клієнтської бази: з 80,5% у 2019 році до 59% у звітному 2023 році.

Динаміка чисельності позичальників фізичних осіб банку також зростала

нерівномірно. Найбільшу кількість клієнтів фізичних осі було прокредитовано у 2021 році – на суму 26,7 млрд. грн. У наступному році показник знизився до рівня 21,8 млрд. грн., а у звітному році дещо зріс – до 22,21 млрд. грн. Якщо порівнювати з базовим 2019 роком, то його значення все одно є більшим – на 11,33 млрд. грн. або на 204,1%.

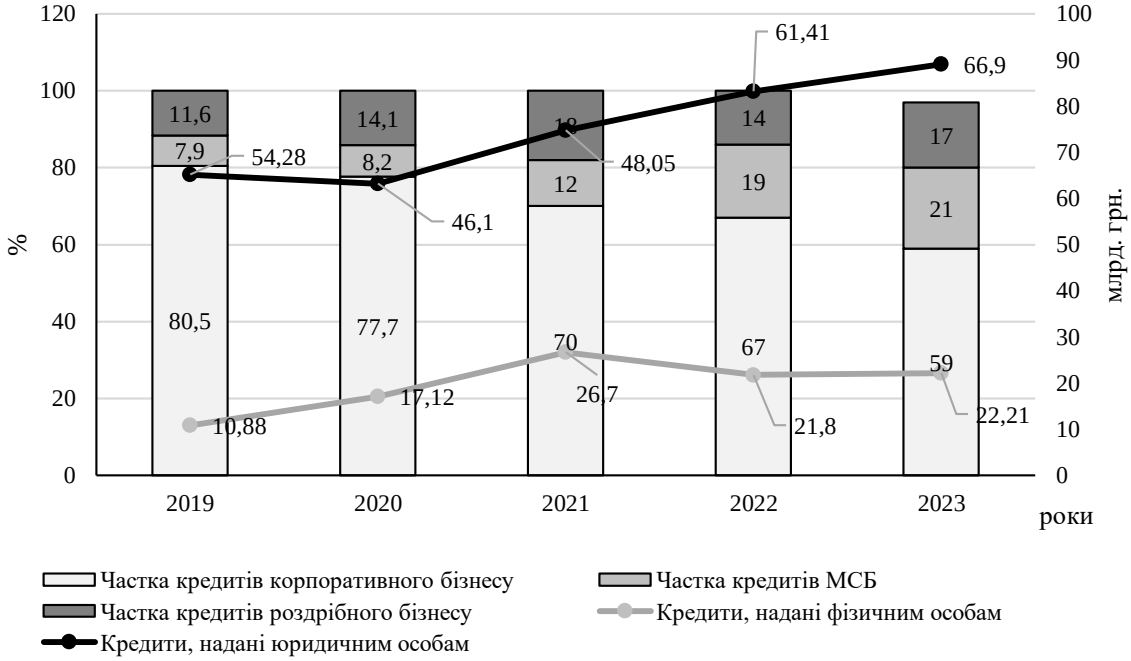

Рис. 2.3. Аналіз динаміки та структури кредитного портфеля АТ «Ощадбанк» за основними клієнтськими групами за 2019-2023 роки [19]

Протягом досліджуваного періоду відмічено зростання обсягів кредитування суб'єктів мікро-, малого та середнього бізнесу, частка якого у 2023 році становила 21% проти 7,9% у базовому 2019 році. Також, відбулося зростання частки наданих кредитів роздрібному бізнесу – з 11,6% у 2019 році до17,0% у 2023.

Вихідні аналітичні дані дослідження галузевої чисельності та структури позичальників АТ «Ощадбанк» у 2019-2023 роках представлено у табл. 2.8.

Дані табл. 2.8. засвідчують про неоднозначні тенденції кредитування секторів економіки України. Так, у порівнянні з 2019 роком у 2023 році зросли обсяги кредитування енергетики, торгівлі, гірничо-видобувної промисловості, сільського господарства, будівництва та ремонту доріг тощо. Однак, відмічено

тенденції зворотних процесів у сфері кредитування будівництва та нерухомості, нафтогазової та хімічної промисловості, виробництва харчових продуктів, машинобудування тощо. Навіть і у порівнянні з 2022 роком за окремими галузями також зменшилися обсяги наданих кредитів.

Таблиця 2.8.

Аналіз динаміки показників галузевої чисельності та структури позичальників АТ «Ощадбанк» у 2019-2023 роках, млрд. грн. [19]

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення звітного періоду (+,-) до 2019 року	Питома вага, 2023 рік
Всього, у тому числі:	65,16	63,22	74,75	83,21	89,11	23,95	100,0
Енергетика	39,25	20,52	18,88	20,63	20,36	-18,89	22,8
Будівництво та нерухомість	19,37	11,25	11,13	9,80	9,73	-9,64	10,9
Нафтогазова та хімічна промисловість	16,41	7,06	7,16	12,18	12,11	-4,3	13,6
Виробництво і переробка харчових продуктів та напоїв	15,81	14,94	5,16	6,68	7,20	-8,61	8,1
Фізичні особи	10,88	12,38	16,64	16,33	19,52	8,64	21,9
Торгівля	6,56	5,60	5,40	9,67	10,48	3,92	11,8
Гірничодобувна та металургійна промисловість	3,78	4,49	3,80	4,90	5,42	1,64	6,1
Сільське господарство	3,59	3,56	5,33	14,23	16,05	12,46	18,0
Машинобудування	2,13	1,57	0,14	0,17	0,40	-1,73	0,4
Органи місцевого самоврядування	1,58	3,11	5,56	4,0	1,63	0,05	1,8
Виробництво промислових та товарів народного споживання	1,17	1,06	0,84	1,06	1,36	0,19	1,5
Транспорт	0,88	0,13	1,42	1,14	0,78	-0,1	0,9
Будівництво та ремонт доріг	0,62	2,91	5,28	96,10	5,43	4,81	6,1
Послуги	0,35	0,46	0,46	0,90	1,13	0,78	1,3
Медіа та зв’язок	0,12	0,09	0,01	0,01	0,01	-0,11	0,0
Фінансові послуги	0,03	0,02	0,01	0,06	1,77	1,74	2,0
Видавнича діяльність	0,02	0,03	0,03	0,04	0,05	0,03	0,1
Інші	0,03	0,06	0,13	0,22	0,35	0,32	0,4

Стосовно питомої ваги, то найбільша частка кредитів у 2023 році була спрямована у сферу енергетики (22,8%), сільського господарства (18,0%),

торгівлі (11,8%) та будівництва (10,9%), а найменше – у сферу медів, зв'язку, видавничої діяльності (менше 1%). «Станом на 31 грудня 2023 року кредити валовою балансовою вартістю 46,4 млрд грн. або 53% були надані десятьом позичальникам, що становить значну концентрацію» [37]. У 2023 році» банк уклав нові кредитні угоди на суму понад 27 млрд грн, зокрема 30% з підприємствами агропромислового комплексу та 7% з компаніями оптової та роздрібної торгівлі продуктами харчування» [19].

Таким чином, за напрямом кредитування фізичних осіб:

1) «АТ «Ощадбанк» є лідером ринку 2023 року в іпотечному кредитуванні (частка 41%), в т.ч. за програмою єОселя та автокредитуванні (частка 54%);

2) відновлено та розширено кредитування у відділеннях Сумського, Харківського, Миколаївського, Дніпропетровського, Чернігівського, Запорізького обласних управлінь;

3) банк є першим серед банків-партнерів видав кредити єОселя в Запоріжжі, Харкові, Миколаєві в об'єктах незавершеного будівництва для масового сегмента позичальників під 7% річних;

4) запущено регіональні програмі для Закарпатського, Чернівецького, Одеського та Дніпропетровського обласних управлінь (м. Кривий Ріг) у частині компенсації відсотків за іпотечними кредитами державної програми;

5) акредитовано 10 забудовників;

6) оптимізовано ризик-правила за заставними кредитами, впроваджено пілотні проекти з розгляду заявок без служби ризик-менеджменту для прискорення прийняття рішень;

7) впроваджено нові партнерські програми кредитування для 6 брендів авто;

8) змінено підходи до вимог нотаріального посвідчення договорів застави за автокредитами (авто вартістю до 4 млн грн);

9) створено 17 сторінок з умовами партнерських програм на сайті банку;

10) запущено процес пакетного підвищення / зниження ліміту кредитних ліній по БПК, реалізовано автоматичний акцепт кредитної угоди (без бек-офісу) за стандартними кеш-кредитами та функціонал зарахування кеш-кредиту на

будь-яку картку банку;

11) впроваджено віддалену реструктуризацію карткових кредитів;

12) запущено нові продукти «кеш цільовий», «кеш лояльний» та запроваджено кредитування зовнішніх клієнтів на суму до 400 тис. грн;

13) впроваджено новий продукт «розстрочка з окремими лімітом», що передбачає видачу другого ліміту новим клієнтам, дистанційну зміну ліміту через Контакт-центр, відділення та Мобільний Ощад, відображення розстрочки в додатку тощо» [19].

Завдяки меморандумам із обласними адміністраціями та програмам здешевлення кредитів, АТ «Ощадбанк» стимулював розвиток підприємництва в регіонах. Це особливо важливо для підтримки локальної економіки у Західній та Центральній Україні.

Дослідимо кредитні продукти, які використовували фізичні особи за пропозицією АТ «Ощадбанк» у 2019-2023 роках (табл. 2.9.).

Таблиця 2.9.

Аналіз динаміки кредитних продуктів, наданих фізичним особам АТ «Ощадбанк» у 2019-2023 роках, млрд. грн. [19]

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення звітного періоду (+,-) до	
						2019 року	2022 року
Всього, у тому числі:	7,56	8,91	13,62	11,47	14,96	7,4	3,49
Кредити з використанням платіжних карток	4,10	4,40	5,30	5,56	4,82	0,72	-0,74
Автокредити	2,28	2,81	4,80	4,21	4,76	2,48	0,55
Іпотечні кредити	1,80	2,04	3,17	3,68	7,04	5,24	3,36
Споживчі кредити, забезпечені нерухомістю та гарантіями	1,55	1,73	1,35	1,34	1,32	-0,23	-0,02
Інші споживчі кредити	1,13	1,40	2,02	1,54	1,58	0,45	0,04
Резерви під очікувані кредитні збитки	(3,3)	(3,47)	(3,02)	(4,86)	(4,56)	-1,26	0,3

Дані табл. 2.9. демонструють вагому питому складову у структурі кредитування фізичних осіб саме кредитів з використанням платіжних карток (24,7%) та автокредитів (24,3%) протягом усього досліджуваного періоду.

Також, автокредитування набуло особливої популярності особливо з 2021 року, збільшивши свої обсяги майже удвічі та незважаючи на складні геополітичні умови господарювання.

2023 рік ознаменувався негативними тенденціями зменшення саме кредитів з використанням платіжних карток, адже у 2019-2022 роках відмічався їх щорічний приріст. Іпотечне кредитування у 2023 році зросло у порівнянні з 2019 роком на 5,24 млрд. грн. або на 391%. Основним обґрунтуванням такого росту стала реалізація нової державної програми доступного іпотечного кредитування «єОселя».

АТ «Ощадбанк» активно впроваджував програми скорочення кредитування у співпраці з обласними адміністраціями та запроваджував цифрові послуги, такі як онлайн-заявки, щоб полегшити доступ до фінансування. Ці заходи допомогли підвищити довіру до банку та його фінансову стійкість навіть у складних умовах. Банк запровадив онлайн-платформи для кредитування бізнесу, що дозволило прискорити доступ до фінансування. Наприклад, послуга «ОщадБізнес» дозволяє підприємцям подавати заявки та отримувати попереднє рішення протягом 24 годин.

Результативність кредитного портфеля досліджуваного банку також характеризується і його дохідністю (рис. 2.4.).

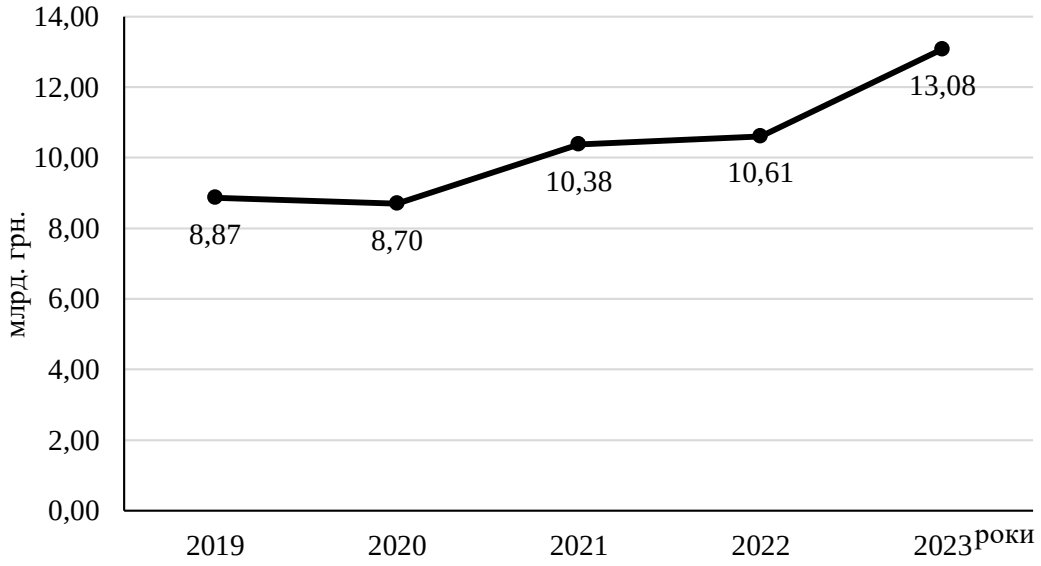

Рис. 2.4. Динаміка чистого процентного доходу за кредитами, наданим клієнтам АТ «Ощадбанк» у 2019-2023 роках, млрд. грн. [19]

Оцінюючи показники процентного доходу від операцій кредитування банку відмічено позитивну його щорічну динаміку за умови відносної стабільності процентних ставок за кредитами як фізичних, так і юридичних осіб: з 8,87 млрд. грн. у 2019 році до 13,08 млрд. грн. у 2023 році, що на 4,21 млрд. грн. або на 147,5% більше базового періоду.

Підводячи підсумки відзначимо, що АТ «Ощадбанк» виконує не тільки функції комерційного банку, але й функції інструменту державної політики. Його діяльність спрямована на підтримку економічної стабільності, фінансування ключових галузей та розвиток малого бізнесу, що робить його важливим елементом банківської системи України. Загалом АТ «Ощадбанк» демонструє стабільне зростання кредитного портфеля, що сприяє покращенню фінансових результатів та зміцненню позицій на ринку банківських послуг України.

У 2023 році кредитний портфель АТ «Ощадбанк» зафіксував значне зростання в найважливіших сегментах завдяки ефективній стратегії та адаптації до військових умов. Загальний кредитний портфель банку зріс на 16% до 263 млрд. грн. Особливо стрімко зростало кредитування фізичних осіб (+30%), загальний обсяг якого сягнув 15 млрд грн. Обсяг кредитів малим та середнім підприємствам (МСБ) та корпоративному сектору також суттєво збільшився. Банк активно фінансує бізнес у сфері енергоефективності, агропромисловості та експорту. Особлива увага приділялась фінансуванню підприємств, які відновлюють економіку в умовах війни, включаючи логістику, експорт та переробну промисловість.

2.3. Оцінка якості кредитних портфелів комерційних банків України та АТ «Ощадбанк» у 2019-2023 роках

Аналіз якості кредитного портфеля кожного комерційного банку є важливим інструментом оцінки загальної фінансової стійкості банківської системи України. Якість портфеля характеризується такими базовими

показниками, як обсяг простроченої заборгованості, частка непрацюючих кредитів (NPL), структура портфеля (вже розглядалася у пункті 2.1 та 2.2), забезпечення кредитів та інші. Непрацюючими кредитами (NPLs) визнаються кредити, за якими позичальник не сплачує суму боргу або відсотки протягом 90 днів, але може змінюватися залежно від законодавства або політики банку. Непрацюючі кредити є важливим показником фінансового стану банку, оскільки вони відображають рівень кредитного ризику в портфелі та можуть свідчити про якість управління активами. Велика частка даних кредитів чинять негативні наслідки для банку, що проявляються у втраті доходу через несплату відсотків, необхідність формування резервів на покриття збитків, що знижує прибутковість, зниження ліквідності банку через заморожування активів тощо.

Проведемо аналіз непрацюючих кредитів в Україні у 2019-2023 роках (табл. 2.10.).

Таблиця 2.10.

Аналіз динаміки чисельності NPL-кредитів в Україні у 2019-2023 роках [28]

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення звітного періоду (+,-) до	
						2019 року	2022 року
Всього кредити, млрд. грн.	1097,59	1049,58	1149,56	1133,56	1130,77	33,18	-2,79
Непрацюючі кредити, млрд. грн.	530,78	430,37	345,13	432,10	422,36	-108,42	-9,74
Частка непрацюючих кредитів,%	48,36	41,0	30,02	38,12	37,35	-11,01	-0,77
Кредити фізичним особам (включно із ФОП)	214,25	208,38	256,29	224,26	240,82	26,57	16,56
Непрацюючі кредити юридичних осіб, млрд. грн.	73,08	58,23	43,21	68,27	56,64	-16,44	-11,63
Частка непрацюючих кредитів юридичних осіб,%	34,11	27,94	16,86	30,44	23,52	-10,59	-6,92
Кредити органам державної влади	4,72	11,73	23,04	24,80	18,36	13,64	-6,44
Непрацюючі кредити, млрд. грн.	0,68	0	0	0,51	0,19	-0,49	-0,32
Частка непрацюючих кредитів,%	14,48	0,0	0,0	2,04	1,04	-13,44	-1

Показники табл. 2.10. свідчать про неоднозначні тенденції якості кредитного портфеля комерційних банків в Україні у досліджуваний період. Так, до 2021 року включно помітною була динаміка зниження їх питомої ваги: з 48,36% у 2019 році до 30,02% у 2021 році. Під час пандемії значна кількість позичальників зазнала труднощів з погашенням своїх зобов'язань.

Зниження показника пов'язане з реформами в банківському секторі та очищенням портфелів від непрацюючих активів. А далі, у 2022 році їх частка становила 38,12% та 37,35% у 2023 році. Війна мала значний вплив на непрацюючі кредити. Частка непрацюючих кредитів різко зросла до 38% через дефолти позичальників, перебої в роботі бізнесу та зниження платоспроможності приватних осіб. Банки почали активно формувати резерви на покриття збитків від кредитів на війну. Найгірша ситуація простежувалася серед кредитів у національній валюті у порівнянні з іноземною валютою. Поряд з цим, знецінення гривні у 2022 році та валютні коливання створили додаткові проблеми для позичальників з валютними кредитами.

Ведучи мову про кредити, надані фізичними особам, у тому числі фізичним особам – підприємцям, у 2022 році було досягнуто найбільшого показника їх неефективності, коли рівень їх недієздатності становив 30,44% - найбільше у досліджуваному періоді.

Коефіцієнт непрацюючих кредитів знизився до 37,4% на початку 2024 року завдяки зростанню кредитного портфеля, особливо в корпоративному та іпотечному сегменті, реструктуризації «воєнної» заборгованості (понад 89% цих кредитів було реструктуризовано), а також завдяки списанню непрацюючих активів фізичних осіб.

Дослідимо динаміку показників NPL-кредитів АТ «Ощадбанк» у 2019-2023 роках (табл. 2.11.).

Аналізуючи дані табл. 2.11., відзначимо досить високий рівень непрацюючих кредитів досліджуваного банку – в середньому 40%. Найвище значення показника помічено у 2020 році, а найменше – у 2021. Поряд з цим, помітною є позитивна динаміка скорочення рівня непрацюючих кредитів у

досліджуваному періоді – з 53,5% у 2019 році до 34,1% у звітному. Відзначимо, що основна частина аналізованих кредитів належить саме кредитам, наданим в іноземній валюті.

Таблиця 2.11.

Аналіз динаміки показників NPL-кредитів АТ «Ощадбанк»

у 2019-2023 роках [47]

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення звітного періоду (+,-) до	
						2019 року	2022 року
Всього кредитів	65,16	63,22	74,75	83,21	89,11	23,95	5,9
Непрацюючі кредити, них:	34,84	36,4	13,93	29,65	30,4	-34,44	0,75
Національна валюта	12,18	11,54	7,53	10,27	10,34	-1,84	0,07
Іноземна валюта	2,66	24,86	6,4	19,38	20,06	-2,6	0,68
Частка непрацюючих кредитів	53,5	57,6	18,6	35,6	34,1	-19,3	-1,5

В Україні частка непрацюючих кредитів є традиційно високою через макроекономічні фактори, зокрема: фінансові кризи, військові дії (ескалація з 2022 року), економічна нестабільність. Як наслідок, основними причинами високого рівня непрацюючих кредитів в Україні на сьогоднішній день визначено:

1. Руйнування підприємств у зонах бойових дій, переміщення населення та економічний спад (високі ризики).

2. Кредитування без належного аналізу: протягом останніх років багато банків надавали кредити без повного аналізу кредитоспроможності позичальників.

3. Слабка правова база (реалізація заставного майна судами ускладнена, особливо під час воєнного стану).

До війни позитивна динаміка була результатом реформ та стабілізації макроекономічних умов. Війна призвела до нової хвилі непрацюючих кредитів, оскільки платоспроможність позичальників знизилася.

Банки активно переглядали умови кредитів компаніям та фізичним особам,

що сприяло зменшенню частки непрацюючих кредитів. На рівні державної підтримки здійснювалося вирівнювання процентних ставок та програми підтримки бізнесу пом’якшили вплив кризи. Жорсткіші вимоги до оцінки кредитних ризиків та формування резервів забезпечили фінансову стабільність банківської системи.

Підтримка позичальників у вигляді кредитних канікул під час війни допомогла уникнути масових дефолтів. Державні програми підтримки малого та середнього бізнесу, запровадження компенсаційних механізмів для домогосподарств (пільгова іпотека), особливо продемонстрували результат в аграрному секторі.

Наприкінці 2023 року комерційні банки України почали активно кредитувати експортоорієнтовані галузі, які демонструють стійке зростання. Крім того, сегмент роздрібного кредитування зростає завдяки підвищенню споживчої активності у відносно безпечних регіонах.

АТ «Ощадбанк» у 2023 році розробив Стратегію управління проблемними активами та Оперативний план, «яким визначено цільові показники скорочення рівня та обсягу непрацюючих активів на валовій основі та за вирахуванням резервів, шляхи забезпечення досягнення цільових показників. Основним завданням Стратегії управління проблемними активами за напрямом роботи з непрацюючими активами є поступове зниження портфеля NPL до 10% за рахунок погашення заборгованості, рекласифікації заборгованості, списання за рахунок резервів, а також вжиття заходів у межах постанови КМУ №281 від 15.04.2020 для досягнення запланованого зменшення НПА шляхом продажу боргу або часткового прощення боргу» [19].

За даними Національного банку України у 2023 році рівень непрацюючих кредитів у банківській системі поступово знижується завдяки реструктуризації боргів, продажу непрацюючих активів та покращенню деяких макроекономічних умов. Приватні банки демонструють кращі результати, ніж державні, до яких і належить АТ «Ощадбанк», завдяки більш ефективному управлінню кредитними ризиками (табл. 2.12).

Вважаємо, що у 2024 році очікується подальше зниження коефіцієнта непрацюючих кредитів за умови відновлення економіки в безпечних регіонах та продовження реструктуризації непрацюючих кредитів. Водночас висока кількість дефолтів у зонах бойових дій залишатиметься викликом для банківського сектору.

Таблиця 2.12.

Динаміка показників обсягу та частки непрацюючих кредитів комерційних банків України у 2019-2023 роках, % [36]

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення звітного періоду (+,-) до	
						2019 року	2022 року
Частка непрацюючих кредитів,у т.ч. банки:	48,36	41,00	30,02	38,12	37,35	-11,01	-0,77
-з державною часткою, з них:	63,52	57,41	47,08	53,05	50,87	-12,65	-2,18
АТ «Приватбанк»	78,38	73,95	69,92	69,21	62,95	-15,43	-6,26
з державною часткою крім АТ «Приватбанк»	49,33	43,69	27,41	41,13	42,39	-6,94	1,26
-з іноземних банківських груп	32,51	27,86	17,82	18,91	15,86	-16,65	-3,05
-з приватним капіталом	18,57	14,56	9,43	23,60	16,00	-2,57	-7,6
-неплатоспроможні	0,00	74,77	0,00	0,00	0,00	0	0

Забезпеченість кредитів є важливим показником, який впливає на здатність банку компенсувати збитки у випадку дефолту позичальника. Банки посилили вимоги до застави, особливо в сегментах з високим рівнем ризику, таких як іпотека та корпоративне кредитування.

Для запобігання дестабілізації банківської системи України за наслідками кредитування економічних процесів та суб'єктів господарювання здійснюється формування резервів за кредитними операціями. Формування резервів для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями є важливим інструментом управління ризиками в українському банківському секторі. У період 2019-2023 років рівень резервування значно коливався, зокрема через економічну кризу та наслідки війни.

Загалом, динаміка їх обсягів як по Україні так і за результатами діяльності АТ «Ощадбанк» представлена на рис. 2.5.

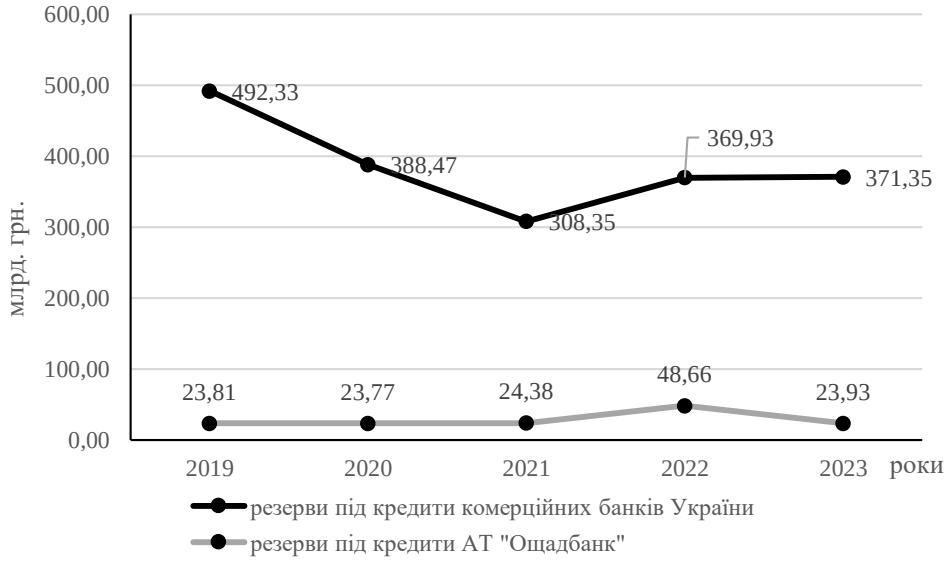

Рис. 2.5. Динаміка обсягів формування резервів за кредитними операціями комерційних банків України та АТ «Ощадбанк» у 2019-2023 роках [36; 47]

2019 рік вважався відносно стабільним періодом, банки визнавали резерви відповідно до стандартних нормативів, виходячи з рівня кредитного ризику та частки непрацюючих активів. Частка резервів становила близько 15-20% кредитного портфеля. Економічна невизначеність 2020 року, пандемія COVID-19 змусила банки збільшити резерви під ризики, які значно зросли через очікувані дефолти позичальників. За даними НБУ, банки активно формували резерви за корпоративними кредитами, які найбільше постраждали від кризи.

У 2021 році відбулося деяке покращення макроекономічних умов сповільнило темпи формування нових резервів. Державні банки зафіксували часткове зниження резервів через реструктуризацію непрацюючих кредитів. Проте, уже у 2022 році, у зв’язку із початком війни, банки були змушені значно збільшити резерви через зростання непрацюючих кредитів (NPLs) до понад 38%. Створення резервів стало вирішальним інструментом підтримки фінансової стабільності у 2022 році. Загальний обсяг резервів майже подвоївся для покриття ризиків військових втрат.

АТ «Ощадбанк» досить раціонально підходив до вирішення питання формування кредитних резервів намагаючись не погіршити фінансову стійкість банку. 2022 рік зумовив збільшити їх обсяги до 48,66 млрд. грн. у зв’язку із

відомими обставинами та загальними тенденціями по Україні.

І хоча війна все ще триває, потужне відновлення бізнесу в безпечних регіонах сприяло уповільненню темпів формування резервів під ризики. Банки все ще переважно створюють резерви за кредитами, пов'язаними з війною, але частина резервів використовується для реструктуризації боргу.

Обсяги резервів залишаються високими, зокрема через регуляторні вимоги та необхідність покривати ризики зруйнованих компаній та майна.

Однак, в рамках управління кредитним портфелем комерційних банків варто пам'ятати про зворотній впливи нарощування обсягів резервів банківських установ: високі резерви знижують прибутковість банків, коригування вартості активів забезпечує стійкість банківського сектору до криз, значні обсяги резервів дозволяють банкам підтримувати позичальників шляхом пролонгації або зміни умов кредитування тощо.

Таким чином, рівень непрацюючих кредитів є важливим індикатором фінансової стабільності банківської системи. У 2019 році частка непрацюючих кредитів у банківській системі України становила близько 50%, то у 2022-2024 роках цей показник поступово зменшувався завдяки активній роботі банків та реформам НБУ шляхом продажу непрацюючих портфелів, удосконалення процедур управління ризиками, а також в результаті запровадження жорсткіших вимог до формування резервів під ризики.

В Україні, незважаючи на історично високий рівень, спостерігається позитивна тенденція. Для подальшого зниження частки непрацюючих кредитів необхідно вживати активних заходів як з боку банків, так і з боку наглядового органу. Незважаючи на досягнутий прогрес, рівень непрацюючих кредитів залишається високим через вплив війни, особливо в регіонах бойових дії.

Висновки до розділу 2

Здійснюючи дослідження кредитного портфеля комерційних банків в Україні у 2019-2023 роках встановлено зменшення їх чисельності у зв'язку із

продовженням реформ, очищення системи від проблемних банків та адаптації до економічних та кризових умов. В ході проведення аналіз стану та динаміки показників кредитного портфеля комерційних банків України за клієнтським складом у 2019-2023 роках встановлено відносно позитивні тенденції у період 2019-2022 років, проте у 2023 році обсяги кредитних портфелів дещо зменшилися. Переважали кредити, надані корпоративному сектору, з їх часткою 74,2%. Стосовно кредитування домогосподарств, то найвищий їх рівень відмічено у 2021 році – 23,2%, що пов'язано з падінням рівня доходів та зростанням ризиків неплатоспроможності у зв'язку із військовими діями в країні.

За сферою кредитування домогосподарств переважали споживчі кредити – близько 90% протягом всього досліджуваного періоду. Іншу частину складали іпотечні кредити та кредити на придбання, будівництво, реконструкцію нерухомості тощо. Терміни споживчого кредитування становили в основному до 1 року, на придбання, будівництво, реконструкцію нерухомості – 5-10 років, а при іпотечному кредитуванню – більше 5 років. За валютою кредитування переважали кредити, надані в національній валюті, в рамках споживчих та інших кредитів), а за кредитами на придбання, реконструкцію нерухомості та іпотечними кредитами – кредити, надані в іноземній валюті, зокрема дол. США. В рамках кредитування корпоративного сектору переважали коротко- та середньострокові кредити, частка довгострокових становила близько 15,5% у 2023 році і у більшій мірі в національній валюті.

Згідно структури кредитування корпоративного сектору за галузями економіки у 2023 році основна увага приділялася кредитам торгівлі (38,8%), аграрному сектору (15,8%), переробній промисловості (14,9%). Менше кредитних ресурсів було спрямовано в сектор охорони здоров'я (0,5%), IT компаніям (0,6%), науково-технічній діяльності (0,9%) тощо.

Досліджуючи особливості формування та управління кредитного портфеля АТ «Ощадбанк», встановлена позитивна динаміка та ефективне управління кредитними операціями. Загальний приріст портфеля у порівнянні з 2019 роком у 2023 становив 23,95 млрд. грн. або 136,7%, незважаючи на пандемійні умови

та військовий стан в країні. Переважна більшість кредитів банку спрямовувалася на кредитні запити юридичних осіб (75,1% у 2023 році). Найбільшу кількість фізичних осі було прокредитовано у 2021 році – на суму 26,7 млрд. грн., у 2022 році показник знизився до 21,8 млрд. грн., а у 2023 – до 22,21 млрд. грн. Протягом досліджуваного періоду відмічено зростання обсягів кредитування суб'єктів мікро-, малого та середнього бізнесу, частка якого у 2023 році становила 21% проти 7,9% у базовому 2019 році. Встановлено неоднозначні тенденції кредитування секторів економіки України. Так, у порівнянні з 2019 роком у 2023 році зросли обсяги кредитування енергетики, торгівлі, гірничо-видобувної промисловості, сільського господарства, будівництва та ремонту доріг тощо. Однак, відмічено тенденції зворотних процесів у сфері кредитування будівництва та нерухомості, нафтогазової та хімічної промисловості, виробництва харчових продуктів, машинобудування тощо. Вагомою є питома вага кредитів фізичних осіб саме з використанням платіжних карток (24,7%) та автокредитів (24,3%), яке набуло особливої популярності з 2021 року, збільшивши свої обсяги майже удвічі.

Здійснивши аналіз якості кредитних портфелів комерційних банків України та АТ «Ощадбанк» у 2019-2023 роках встановлено, що до 2021 року включно помітною була динаміка зниження їх питомої ваги по Україні: з 48,36% у 2019 році до 30,02% у 2021 році. Під час пандемії значна кількість позичальників зазнала труднощів з погашенням своїх зобов'язань. Така ж ситуація характерна і для АТ «Ощадбанк» - на рівні 34,1% у 2023 році. АТ «Ощадбанк» досить раціонально підходив до вирішення питання формування кредитних резервів намагаючись не погіршити фінансову стійкість банку. 2022 рік зумовив збільшити їх обсяги до 48,66 млрд. грн. у зв'язку із відомими обставинами та загальними тенденціями по Україні

РОЗДІЛ 3
НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ У ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

3.1. Проблемні аспекти формування кредитного портфеля комерційного банку в посткризовий період

Протягом останніх років кредитування є найбільш швидкозростаючим сегментом банківської діяльності в Україні. До світової пандемії та військового вторгнення в Україні така активність пов'язувалася з появою нових кредитних продуктів і розширенням існуючих. Однак кредитний ринок продовжує зіштовхуватися з низкою проблем, в основному пов'язаних з низькою платоспроможністю та фінансовою нестабільністю позичальників.

Формування якісного кредитного портфеля є одним з найбільших викликів для усіх комерційних банків на будь якому етапі розвитку та етапі циклічності економічного середовища. Особливого значення даним процесам відводиться у посткризовий період. Економічні кризи залишають довготривалі наслідки, які впливають на кредитоспроможність позичальників, довіру до банків та загалом на умови кредитування.

Серед сукупності зовнішніх та внутрішніх ризиків, загроз та викликів основними з них виступають наступні:

1. Зростання кредитного ризику, що у майбутньому породжує високу частку непрацюючих кредитів (NPLs). АТ «Ощадбанк» як і інші банки постійно працює над значною часткою непрацюючих активів, які мають бути списані або реструктуризовані. Це знижує прибутковість і обмежує можливість надавати нові кредити.

Банківська діяльність по своїй природі є доволі ризиковим видом діяльності, а тому нагляд за кредитними ризиками є необхідною умовою нормального функціонування кожного банку (табл. 3.1.). Згідно даних, представлених у табл. 3.1., простежується позитивна динаміка виконання нормативно-затверджених

нормативів кредитного ризику АТ «Ощадбанк», встановлених для банківської системи України за 2019-2023 роки. Детальніше дослідимо їх.

Таблиця 3.1.

Аналіз динаміки значення нормативу кредитного ризику АТ «Ощадбанк» у 2019-2023 роках [44]

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Абсолютний приріст, +, - 2023 рік/ 2019 рік
норматив максимального розміру кредитного ризику на 1 контрагента (до 25%) (Н7)	20,77	20,46	28,25	10,41	6,91	-13,86
норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу) (Н8)	292,59	143,5	106,63	93,65	54,55	-238,04
Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (до 25%) (Н9)	0,53	0,39	0,37	0,27	0,08	-0,45

Норматив Н7 НБУ, що визначає максимальний розмір кредитного ризику на одного банківського контрагента, продемонстрував тенденцію до зниження в період 2019-2023 років з 20,77% у 2019 році до 6,91% у 2023 році. Однак фінансова дестабілізація, спричинена пандемією COVID-19 призвела до зростання до 28,25% у 2021 році. Така ситуація свідчить про те, що банк підвищив свою залежність від певних контрагентів. Крім того, це дещо понижує рівень фінансової стабільності і підвищує фактичний ризик дефолту, що робить банк менш надійними в очах клієнтів.

Н8 обмежує концентрацію кредитного ризику на певних контрагентах або групах пов'язаних контрагентів. Протягом звітного періоду спостерігалися різноспрямовані тенденції в коливаннях цього нормативу з тенденцією до зниження - з 292,59% у 2019 році до 54,55% у звітному періоді. Ситуація, що склалася, зумовлена системними факторами, зокрема можливістю регулювання ринку, зміною економічної ситуації та впливом пандемії і війни на фінансовий сектор.

Н9 - максимальний коефіцієнт кредитного ризику значно знизився в період 2019-2023 років, з 0,53% у 2019 році до 0,08% у 2023 році. Поточна ситуація свідчить про те, що і банк, і НБУ ретельніше контролюють кредитний ризик із пов'язаними сторонами, і загальний рівень кредитного ризику знижується. Ще однією причиною зниження коефіцієнта є поліпшення якості кредитних портфелів АТ «Ощадбанк» і зниження ризику невиконання зобов'язань клієнтами.

Таким чином, фактичний рівень існуючих кредитних ризиків у діяльності досліджуваного банку визначається такими особливостями:

1) кредитні ризики є основними ризиками в діяльності банку;

2) національна та внутрішньобанківська системи регулювання та контролю кредитних ризиків є ефективною та забезпечує фінансову стійкість банку.

На фоні представленого аналізу і виявлення проблематики кредитних ризиків АТ «Ощадбанк» відзначимо, що з початком пандемії банк почав переглядати критерії позичальників для надання кредитів, посилюючи вимоги до позитивної кредитної історії позичальника та боргового навантаження потенційного позичальника, щоб позичальник зміг би комфортно обслуговувати свій борг, не ставлячи під загрозу свій фінансовий стан. Сфера діяльності позичальника та стабільність його фінансового стану були вирішальними факторами при наданні споживчого кредиту.

У зв'язку з посиленням процедур андерайтингу рівень схвалення кредитних заявок значно знизився. Але, тим не менш, банк залишився лояльним до клієнтів, які вже зарекомендували себе як надійні позичальники.

Вітчизняний банківський сектор зіштовхується з проблемою оцінки кредитного ризику, не виключенням є і АТ «Ощадбанк». Деякі з цих проблем є наступними: неадекватна система управління ризиками, а також використання банком маніпулятивних методів, що призводить до недостовірного обліку та звітності, а також викривлення інформації про окремих кредитних установ. Варто також відзначити слабке залучення НБУ до процесу управління ризиками, адже він відіграє лише координуючу роль у системах управління кредитними

ризиками на рівні комерційних банків.

Ще одним фактором, про який не слід забувати, є те, що АТ «Ощадбанк», отримавши державні облігації в якості капіталу повинен збільшувати свій кредитний портфель у певних секторах щонайменше на 1% щомісяця в певних секторах. На такі банки припадає 85% кредитного портфеля всього банківського сектору, і на ці сектори припадає значна частка кредитного портфеля цих банків. Тому і регулятори, і органи влади, що надали ці кошти, повинні мати певну мотивацію для заохочення банку до кредитування реального сектору економіки.

2. Ризик дефолту позичальника виникають через погіршення фінансового стану компаній та домогосподарств і, відповідно, багато позичальників не в змозі виконувати свої зобов'язання.

АТ «Ощадбанк» вдалося впоратися зі стрімким погіршенням якості свого портфеля незабезпечених кредитів, але у 2022 році найголовнішою проблемою для нього стала заборгованість корпоративного сектору. Прострочена заборгованість кредитного портфеля юридичних осіб перевищувала 8% на початку року, але справжня якість кредитного портфеля юридичних осіб становила близько 12%. Відповідно, якість кредитів прихована за високою часткою реструктуризацій, дві третини з яких були вимушеними [19].

Вивчення діяльності кредитних установ показує, що АТ «Ощадбанк» в цілому створив систему управління якістю кредитного портфеля: створено стратегії кредитування, відповідно до яких створено структури управління кредитним процесом; механізми управління якістю кредитного портфеля; розроблені механізми кредитування та методи оцінки якості кредитів; визначені рівні управління кредитним процесом, завдання та повноваження для кожного рівня; створені інформаційні, кадрові та системи безпеки; діють системи внутрішнього контролю та оцінки ризиків. Однак, як показує практика, кредитна політика банку, правила та процедури оцінки якості активів та організація кредитного процесу не гарантують високого рівня управління кредитною якістю. Критерії оцінки ефективності формування та управління кредитним портфелем є результати їх застосування банком на практиці.

Діюча в банку системи управління якістю кредитного портфеля характеризуються наступними недоліками:

1) безсистемна структура кредитного портфеля;

2) недостатня обізнаність працівників банку, задіяних у кредитному процесі, щодо стратегії та цілей кредитування, розроблених банком;

3) відсутність практичного досвіду у ряду менеджерів банку в організації системного підходу до управління якістю кредитного портфеля;

4) недостатня розробленість банками принципів та механізмів управління якістю кредитного портфеля;

5) консерватизм в аналізі кредитного портфеля;

6) недостатній розвиток інформаційних систем управління;

7) недостатній розвиток методів управління кредитним портфелем;

8) помилки керівництва та працівників в управлінні та оцінці кредитного портфеля;

9) нечіткий розподіл обов'язків між кредитними працівниками банку;

10) недоліки в організації системи внутрішнього контролю [4; 20; 53; 57, с. 1290].

У вітчизняній практиці процес управління якістю кредитного портфеля є не до кінця не врегульований, що може бути пов'язано зі значною складністю розробки стандартизованої моделі розвитку систем кредитного менеджменту та оцінки якості для всіх банків і типів кредитів. Крім того, відсутня чітка система аналізу фінансового стану позичальника у рамках оцінки якості кредитів банку, залишаючи на розсуд кредитних установ право самостійно обирати та застосовувати критерії та показники для оцінки фінансового стану позичальника. Це можна пояснити, з одного боку, тим, що при аналізі фінансового стану позичальника документ не може визначити всі можливі фактори, які можуть вплинути на рівень ризику, які можуть вплинути на рівень кредитного ризику та їх суттєвість.

3. Проблема реалізації державного втручання у фінансовий сектор через пільгові кредитні програми для підприємств. Хоча дані процеси носять

стимулюючий характер, однак в певній мірі спричиняє такі проблеми у фінансовій системі, як:

1) виникнення недобросовісної конкуренції на кредитному ринку через надання державою кредитів за ставками нижче ринкових;

2) поширює серед населення хибне уявлення про несправедливість існуючих ставок кредитування;

3) збільшує надлишкову ліквідність у банківській системі, підживлюючи інфляцію та спричиняючи підвищення облікової ставки. Сьогодні в окремих галузях економіки ринкове кредитування майже повністю замінено державним фінансуванням на лізинговому та сільськогосподарському ринках. Більше того, бенефіціари цих кредитів є переважно великі компанії металургійного, нафтопереробного та гірничодобувного секторів промисловості, а не мікро-, мамлий та середній бізнес, які отримують незначну частину коштів, що спрямовуються на них.

4. Висока вартість запозичень, спричинена вищою базовою ставкою та кредитним ризиком, що призводить до зростання вартості кредитів та скорочення обсягів кредитування. Це пов’язано з історично високою інфляцією в Україні, яка досягла двозначного рівня після початку військового конфлікту і залишається високою і визначається кількома факторами: слабка диверсифікація економіки, брак дисципліни в реалізації податкової політики, слабка конкуренція через сильну присутність держави в економіці, яка все ще перебуває на безпрецедентному рівні, все ще вражаючий обсяг тіньової економіки.

Як наслідок, середньозважені процентні ставки за кредитами залишаються досить високими (табл. 3.2.). Дані табл. 3.1. демонструють рівень середньої відсоткової ставки за кредитами на рівні від 17,0% у 2019 році до 16,8% у 2023 звітному. У 2023 році набуто найвищого рівня за останні 5 років рівня ставок у національній валюті – 22,0%, при тому, що у 2021 році її рівень був найнижчий – 13,3%. За іноземною валютою простежуються аналогічні тенденції – з 5,1% у 2019 році до 6,4% у 2023.

Стосовно секторів економіки найвищі ставки помічено у сфері

кредитування домогосподарств (35,0% у 2023 році проти 34,4% у 2019 та найнижчого рівня 29,4% у 2022 році) та корпоративного бізнесу (16,9% у 2023 році проти 14,6% у 2019 та найнижчого рівня 8,3% у 2021 році).

Таблиця 3.2.

Аналіз динаміки процентних ставок за кредитами резидентам за секторами економіки АТ «Ощадбанк» у 2019-2023 роках, % [19]

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Абсолютний приріст, +, - 2023 рік/ 2019 рік
Усього процентна ставка, у тому числі:	17,0	13,1	12,2	16,2	16,8	-0,2
-у національній валюті	19,8	14,1	13,3	18,5	22,0	2,2
-в іноземній валюті	5,1	5,0	4,1	4,6	6,4	1,3
-корпоративний сектор	14,6	9,6	8,3	14,0	16,9	2,3
- сектор державного управління	19,8	14,9	10,4	14,2	12,0	-7,8
-домогосподарства	34,4	35,9	33,7	29,4	35,0	0,6

Зважаючи на вищезазначені причини високої інфляції, проблема високих відсоткових ставок за кредитами потребує вирішення.

5. Нижчий попит на кредити.

6. Фінансова та економічна нестабільність ринків знижує інвестиційну активність, внаслідок чого компанії часто уникають брати нові кредити.

7. Фізичні особи неохоче беруть нові кредити через страх втратити дохід.

8. Проблеми з кредитним скорингом. Під час кризи багато компаній втрачають прозорість своєї фінансової звітності, що ускладнює оцінку ризику. На додачу до цього об’єктивно виникає брак фінансових даних.

9. Виникають ризики, які пов’язані з кредитами в іноземній валюті. Така, коливання валютного курсу збільшує ризик, особливо для позичальників, які не мають валютного доходу.

10. Реструктуризація боргу не завжди є ефективним інструментом, адже масова реструктуризація кредитів може тимчасово стабілізувати портфель, а також збільшує ризик погіршення платіжної дисципліни у майбутньому.

11. НБУ та інші регулятори часто підвищують вимоги до резервів, капіталізації та управління ризиками, створюючи додатковий тиск на банк.

12. Через зростання витрат на покриття ризиків та формування резервів банки можуть мати обмежені ресурси для надання нових кредитів, що зумовлює погіршення їх ліквідності.

Основним зовнішніми факторам, які чинять безпосередній вплив на стан кредитного портфеля комерційних банків України є макроекономічна нестабільність. Так, коливання валютного курсу, інфляція та падіння ВВП ускладнюють прогнозування ризиків та планування кредитної політики.

У випадку вітчизняного досвіду війна мала значний вплив на здатність банків формувати якісний портфель через руйнування бізнесу та зниження платоспроможності клієнтів. Особливо високим є ризик у постраждалих регіонах. Як бачимо, комерційні банки України скоротили кредитування нових проектів, оскільки перспективи їх реалізації невідомі. І надалі залишається невизначеність національних економічних перспектив.

Таким чином, підводячи підсумки, відзначимо, що у посткризовий період комерційні банки стикаються з серйозними викликами при формуванні кредитних портфелів. Для подолання цих проблем необхідне гнучке управління ризиками, активна взаємодія з клієнтами та ефективне використання державної підтримки.

3.2. Засади підвищення якості формування кредитного портфеля комерційного банку

У посткризовий період покращення якості кредитного портфеля стало надзвичайно важливим завданням для української банківської системи. Це пов’язано з необхідністю стабілізації фінансового сектору, відновлення довіри клієнтів та покращення ліквідності банків.

Очікується, що кредитування значно зросте після закінчення війни завдяки відновленню економіки. Реформа банківського сектору та покращення

управління ризиками матимуть вирішальне значення для забезпечення фінансової стабільності. Подальший розвиток банківського сектору потребує реформ у сфері управління ризиками та підтримки економіки через мінімізацію кредитних ризиків.

Для того, щоб успішно функціонувати комерційний банк змушений розробляти заходи та методи для залучення ще більшої кількості нових клієнтів та покращити якість пропонованих ним кредитних послуг. Під час формування політики управління кредитним портфелем АТ «Ощадбанк» повинен здійснювати наступні заходи:

1) проводити оцінку прямих та опосередкованих ризиків перед прийняттям рішення про надання кредиту;

2) постійно аналізувати якість свого кредитного портфеля;

3) визначати фактори, що впливають на зміну структури кредитного портфеля;

4) визначати розмір резервів під видачу кредитів всі існуючим клієнтам банку;

5) відраховувати певну загальну суму резервів на випадок настання кредитних ризиків [56, с. 192].

АТ «Ощадбанк» має індивідуальну систему управління якістю кредитного портфеля, яка включає в себе:

1) стратегію та механізми кредитування;

2) розроблені механізми кредитування;

3) розроблені методи оцінки кредитної якості та методи оцінки ризиків;

4) розподілені управлінські посади, визначені обов’язки та повноваження для кожної посади;

5) положення про внутрішній контроль та правила такого внутрішнього контролю.

Для ефективного управління якістю кредитного портфеля повинен вжити низку заходів. Наведемо деякі з них:

1. Проектування структури кредитного портфеля відповідно до обраної

банком стратегії кредитування та на основі найбільш сприятливих умов ліквідності, прибутковості та мінімізації ризиків.

2. Наймати кваліфікований персонал, здатний завчасно розпізнавати проблеми, пов'язані з кредитним ризиком, і вживати негайних заходів для їх запобігання.

3. Приділяти увагу створенню кредитної культури, орієнтованої на досягнення поставлених цілей.

4. Проводити постійний моніторинг ринку, що дозволяє виявляти негативні фактори погіршення якості кредитного портфеля.

5. Здійснювати розробку чіткої системи управління продажами, визначення клієнтів банку.

6. Здійснювати моніторинг концентрації кредитів та визначення напряму показників для кредитування з метою досягнення стабільної прибутковості.

7. Диверсифікація портфеля за різними критеріями.

8. Формування кредитного портфеля відповідно до нормативів НБУ;

9.Формувати обов'язкові резерви.

Ефективне управління кредитним портфелем комерційного банку полягає у виявленні та формуванні всіх необхідних елементів, які безпосередньо впливають на поліпшення якості кредитного портфеля, підвищення ефективності його діяльності та досягнення позитивних фінансових результатів у цілому.

Управління якістю кредитного портфеля включає в себе не тільки заходи щодо мінімізації кредитного ризику, але й здатність кваліфікованого кредитного менеджменту аналізувати кредити та розподіляти їх за класифікаційними групами кредитів, щоб заздалегідь розпізнати та вирішити проблеми, що виникають, до того, як вони стануть проблемами.

Вважаємо, що основними принципами підвищення якості формування кредитного портфеля АТ «Ощадбанк» повинно стати:

1. Врахування макроекономічних умов шляхом аналізу впливу економічної нестабільності, зокрема: зростання інфляції, коливань валютного курсу, ризиків

в окремих секторах економіки, врахування впливу військових або політичних ризиків на кредитоспроможність клієнтів, а також використання інструментів прогнозування ризиків, пов’язаних із загальною макроекономічною ситуацією.

2. Реструктуризація непрацюючих кредитів шляхом розробки програм реструктуризації заборгованості для позичальників, які мають тимчасові труднощі з обслуговуванням кредитів, а також використання гнучких підходів до клієнтів, які постраждали від кризових явищ (війна, пандемія). Потрібно переглянути можливість включення державних або міжнародних програм підтримки, таких як кредитні гарантії або фінансування МСБ (малих та середніх підприємств) [31].

3. Диверсифікація кредитного портфеля шляхом обмеження концентрації портфеля в секторах з високим рівнем ризику, таких як будівництво або сільське господарство, які сильно залежать від зовнішніх факторів. Варто розширювати кредитування в більш стабільних секторах, таких як IT, телекомунікації або фармацевтика. Життєво необхідно збалансування портфелі між кредитами приватним особам, компаніям та інвестиційними проектами.

4. Розширення співпраці з міжнародними організаціями шляхом участі у програмах МВФ, ЄБРР та Світового банку, які підтримують кредитування компаній або інфраструктурних проектів. Доцільно використовувати і кредитні лінії від міжнародних партнерів з гарантованою державною підтримкою.

5. Посилення процедур оцінки ризиків, застосовуючи індивідуальний підхід до оцінки позичальника з урахуванням регіональних, галузевих та політичних ризиків.

6. Вдосконалення корпоративного управління засобами посилення внутрішнього контролю за процесами кредитування, розмежування функцій ризик-менеджменту та бізнес-функцій для уникнення конфлікту інтересів. Необхідно постійно працювати над підвищенням прозорості у прийнятті рішень для уникнення політичного чи корпоративного тиску на реальний сектор економіки та його позичальників.

7. Посилена робота з непрацюючими кредитами шляхом створення

спеціалізованих підрозділів для роботи з непрацюючими кредитами (NPLs). Варто практикувати активний продаж або передача непрацюючих кредитів спеціалізованим агентствам чи установам, застосовувати інструменти факто При роботі з непрацюючими кредитами відділи по роботі з проблемною заборгованістю повинні здійснювати такі заходи:

7.1. Примусове стягнення кредитної заборгованості, що виникла у юридичних осіб, оскільки кредити цим позичальникам зазвичай надаються під заставу певного майна. Відповідно, комерційний банк може здійснити стягнення на відповідне майно або вжити інших заходів, спрямованих на погашення заборгованості

7.2. Доцільно зменшити ліміти за кредитними картками, оскільки даному виду кредитів належить найбільша частку у загальній структурі кредитної заборгованості.

7.3. Аналогічно до попередньої рекомендації, банку варто звернути увагу на наступне зменшення обсягів споживчих кредитів, оскільки цей вид кредитів становить другу за величиною частку в загальній структурі непрацюючих кредитів, а також поширення продажу застави для мінімізації втрат.

8. Підтримка мікро-, малого та середнього бізнесу, організовуючи доступ до субсидованих кредитів за державними програмами, такими як «Доступні кредити 5-7-9% та інші, у тому числі державних програмах підтримки аграрного сектору або експортерів.

9. Оптимізація частки кредитів іншим банківським установам. У 2022 році аналіз показав суттєве збільшення частки кредитів, наданих іншим банківським установам, у загальній структурі кредитного портфеля банку. Це було зумовлено загальною ситуацією в країні: початком широкомасштабних військових дій, економічними та фінансовими проблемами, спричиненими війною, а також значним відтоком потенційних клієнтів-фізичних осіб за кордон. У таких умовах банк зосередився на менш ризикованих, але водночас менш прибуткових видах кредитування, зокрема на кредитах іншим банкам. Це призвело до суттєвої диспропорції в структурі кредитного портфеля, яка частково може негативно

вплинути на стабільність банківської діяльності. Тому банку необхідно поступово скорочувати частку цього виду кредитів у кредитному портфелі.

10. Збільшення частки кредитів юридичним особам у структурі кредитного портфеля. Підвищення обсягів цього виду кредитування є важливим як для кожного комерційного банку, так і для держави. Збільшення кредитування юридичних осіб сприятиме відновленню економіки, розширенню виробництва, зокрема у сферах, що забезпечують потреби Збройних Сил України, та загальному зростанню економічної активності. Для комерційного банку це відкриває можливості підвищення дохідності кредитного портфеля, адже кредитування юридичних осіб є більш прибутковим порівняно з кредитами іншим банкам. Водночас цей вид кредитування менш ризиковий, ніж кредити фізичним особам.

11. Відповідно до рекомендацій НБУ, слід визнавати достатні резерви для покриття потенційних збитків, застосовуючи міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (МСФЗ 9) для оцінки потенційних збитків.

12. Навчання персоналу та автоматизація кредитних процесів. На фоні даних ідей потрібно впроваджувати навчальні програми для працівників банку щодо нових підходів до оцінки ризиків, впроваджувати нові автоматизовані платформи для моніторингу та аналізу кредитного портфеля, використовувати інноваційні технології для покращення обслуговування клієнтської бази.

Особливо хочеться наголосити на необхідності застосуванні у процесі управління кредитним портфелем кожного комерційного банку України сучасних цифрових технологій та інструментарію, які наразі активно розвиваються, адаптуючись до змін у фінансовій сфері та вимог сучасних ринків. В більшій мірі, саме вони сьогодні допомагають банкам оптимізувати процеси, зменшувати ризики, покращувати якість обслуговування клієнтів і підвищувати ефективність кредитного менеджменту. Основними з таких технологій повинні стати:

1. Big Data, що передбачає збір та аналіз даних із різних джерел: фінансові транзакції, соціальні мережі, макроекономічні індикатори, прогнозування

поведінки клієнтів, оцінка кредитоспроможності та виявлення потенційних ризиків, а також створення персоналізованих кредитних пропозицій на основі аналізу великих обсягів даних.

2. Штучний інтелект та машинне навчання – для автоматизації процесів скорингу для оцінки ризиків, розробки самонавчальних моделей, які вдосконалюються з часом, аналізуючи історію позичальників і ринкові дані, а також виявлення шахрайських схем через аналіз нетипових фінансових операцій.

3. Автоматизовані системи кредитного скорингу засобами використання інструментів для миттєвого ухвалення рішень щодо кредитування, інтеграція зі сторонніми платформами, такими як кредитні бюро чи соціальні мережі, для збору додаткової інформації. Сучасні системи скорингу, такі як FICO, враховують до 10 000 параметрів для детальної оцінки клієнтів.

4. Блокчейн у кредитному менеджменті дозволить використання смарт-контрактів для автоматизації укладання угод і виконання умов кредиту, підвищить прозорості та захисту даних завдяки децентралізованій системі зберігання інформації, зменшить ризик подвійного фінансування чи шахрайства через доступ до загальної бази даних у режимі реального часу.

5. Хмарні обчислення забезпечать розгортання централізованих платформ для управління кредитним портфелем, зменшать витрати на IT-інфраструктуру завдяки використанню хмарних сервісів, підвищать швидкість обробки даних та забезпечать доступу до інформації у будь-якому місці.

6. Інтернет речей, який реалізує моніторинг активів, що виступають заставою, в режимі реального часу, використання IoT для збору даних про діяльність клієнтів, наприклад, у сільському господарстві чи логістиці, для оцінки їх платоспроможності.

7. Роботизація процесів, яка забезпечить автоматизацію рутинних операцій (обробка заявок, перевірка документів і моніторинг виконання зобов’язань) та підвищить продуктивність та знизить людські помилки у процесах управління портфелем.

8. Аналітика в реальному часі на основі системи Business Intelligence може

забезпечить моніторинг кредитного портфеля в реальному часі та реалізувати оперативне виявлення проблемних кредитів для їх своєчасного вирішення. А такі інструменти, як Tableau або Power BI, допомагають візуалізувати дані та прогнозувати тенденції.

9. Цифрові платформи для клієнтів у формі мобільних додатків та онлайн-платформ для управління кредитами клієнтами, інтеграція чат-ботів на базі AI для консультацій і підтримки клієнтів, можливість подання заявок і відстеження їхнього статусу у режимі 24/7.

10. Регтех для дотримання нормативних вимог є технологіями, які допомагають банкам дотримуватися регуляторних вимог і стандартів. Здійснювати автоматизацію перевірок відповідності політикам банку та звітності перед регуляторами тощо.

Таким чином, покращення якості кредитних портфелів українських банків у посткризовий період потребує комплексного підходу, який включає адаптацію до нових ризиків, впровадження сучасних технологій та співпрацю з урядом і міжнародними партнерами. Впровадження цифрових технологій у процес управління кредитним портфелем дозволяє банкам підвищувати ефективність, мінімізувати ризики та поліпшувати клієнтський досвід. Світові практики демонструють, що цифровізація є невід'ємною складовою сучасного банківського менеджменту. Тільки комплексні зміни можуть забезпечити стабільність та розвиток банківського сектору.

Висновки до розділу 3

Здійснивши дослідження основних проблемних аспектів формування кредитного портфеля АТ «Ощадбанк» встановлено ключові з них. Так, зростання кредитного ризику у майбутньому породжує високу частку непрацюючих кредитів. Проблемним питанням дослідження клієнта банку є ризик його дефолту. Високою залишається заборгованість корпоративного сектора. Діюча в банку системи управління якістю кредитного портфеля характеризуються

наступними недоліками: недостатня обізнаність працівників банку, задіяних у кредитному процесі, щодо стратегії та цілей кредитування, розробленої банком, низький рівень досвіду у ряду менеджерів банку в організації системного підходу до управління якістю кредитного портфеля, недосконалі принципи та механізми управління якістю кредитного портфеля, певний консерватизм в аналізі кредитного портфеля, недостатній розвиток методів управління кредитним портфелем, помилки керівництва та працівників в управлінні та оцінці кредитного портфеля, проблемні питання в організації системи внутрішнього контролю тощо.

Проблемним є питання реалізації державного втручання у фінансовий сектор через пільгові кредитні програми для підприємств, що породжує недобросовісну конкуренцію на кредитному ринку та збільшує надлишкову ліквідність у банківській системі. Іншими проблемами функціонування банку визначено: низький рівень попиту на кредити, фінансова та економічна нестабільність ринку знижує інвестиційну активність, внаслідок чого компанії часто уникають брати нові кредити, проблеми з кредитним скорингом, виникнення ризики, пов’язаних з кредитами в іноземній валюті, низький рівень дієвості процедур реструктуризації боргу тощо.

Для того, щоб успішно функціонувати АТ «Ощадбанк» повинен здійснювати наступні заходи: проводити оцінку прямих та опосередкованих ризиків перед прийняттям рішення про надання кредиту, постійно аналізувати якість свого кредитного портфеля, визначати фактори, що впливають на зміну структури кредитного портфеля, визначати розмір резервів під видачу кредитів всі існуючим клієнтам банку, а також відраховувати певну загальну суму резервів на випадок настання кредитних ризиків.

ВИСНОВКИ

Комерційні банки України важливими та стратегічними структурами фінансового сектору, які беруть безпосередню участь у процесах підтримки, стабілізації економіки та стимулюють дані процеси. Кредитні операції є ключовими у даному напрямку їх діяльності. А сукупність споживчих, корпоративних та інших кредитів формують так званий «кредитний портфель» банку. Характеристики кредитного портфеля комерційного банку є важливими показниками стійкості та надійності банку, а отже, здатності даної фінансово-кредитної установи в умовах ринку, що динамічно розвивається, ефективно виконувати свої функції, зобов'язання перед клієнтами, співробітниками і державою.

У нормативних документах НБУ визначення кредитного портфеля відсутнє, проте з практичної точки зору вдається визначити складові кредитного характеру: міжбанківські кредити, векселі, суми, виплачені кредитною установою бенефіціару внаслідок банківських гарантій, проте не відшкодовані принципалом, вимоги банку за набутими за юридичними правами (вимогами) (відступлення вимоги), вимоги банку за викупленими заставами, вимоги банку за проданими активами з одночасною відтермінуванням платежу, вимоги банку стосовно сплачених акредитивів, а також вимоги банку до лізингоотримувача за операціями фінансової оренди (лізингу) тощо.

Процес формування кредитного портфеля можна визначає три великі блоки. У першому здійснюється створення системи лімітів кредитування з урахуванням цілей і стратегічних напрямів кредитної політики комерційного банку. У другому відбувається підбір тих об'єктів кредитування, які необхідно включити до кредитного портфеля. Цей процес зазвичай здійснюється за допомогою оцінки кредитоспроможності позичальника. У третьому блоці проводять аналіз стану кредитного портфеля і мінімізацію відхилень, що виникають у його процесі, що за своєю суттю нагадує систему моніторингу управління якістю кредитного портфеля. На цьому етапі основний акцент робиться на вироблення заходів та їх

подальшу реалізацію, що підвищують рівень якості кредитного портфеля.

Формування кредитного портфеля комерційного банку включає основні засади та підходи до управління кредитними операціями з метою мінімізації ризику та максимізації прибутковості. Процеси управління кредитним портфелем кожним комерційним банком визначає систему послідовних та взаємопов'язаних етапів, зокрема: визначення показників оцінки кредитів, що становлять кредитний портфель, вибір оптимальної структури кредитного портфеля на основі класифікації позичок, вибір набору показників, що будуть використовуватись для оцінювання позичок, що входять до портфеля, загальне оцінювання рівня якості кредитного портфеля, розрахунок та аналіз ефективності управління кредитним портфелем, а також оцінка ефективності управління кредитним портфелем.

Здійснивши аналіз кредитного портфеля комерційних банків України встановлено, що у досліджуваному періоді кількість банківських установ в Україні скоротилася з 75 до 65. Що свідчить про продовження структурних реформ та адаптацію до нових умов, зокрема кризи та війни. Водночас банківська система залишається стійкою завдяки ефективним заходам регулятора.

Сегмент споживчого кредитування демонструє динамічне зростання протягом останніх років, незважаючи на військові дії. Це пов'язано з високим попитом з боку населення на кредити для придбання товарів, автомобілів та інших споживчих товарів. У 2023 році частка таких кредитів у портфелях банків зросте до 25-30%. Більшість кредитів, наданих комерційними банками України надано компаніям у промисловості, сільському господарстві, торгівлі та будівництві, що пов'язано з їхнім стратегічним значенням для української економіки.

Значна частка кредитів видавалася у національній валюті, але частка кредитів в іноземній валюті також залишається значною, особливо для великих компаній, які отримують доходи в іноземній валюті. Це призводить до валютних ризиків, особливо у світлі нестабільного обмінного курсу національної валюти.

Більшість споживчих кредитів є короткостроковими, тоді як корпоративні кредити можуть мати довші строки погашення. Однак у часи невизначеності багато банків надають перевагу короткостроковим кредитам, щоб зменшити ризик.

АТ «Ощадбанк» є важливим елементом стабільності фінансової та банківської системи України, а виступає вагомим кредитором національної економіки. Так, кредитна активність банку визначається макроекономічним середовищем в країні, а, відповідно, протягом 2019-2023 років воно зазнавало значних викликів. Станом на кінець 2023 року кредитний портфель банку становив 89,11 млрд. грн., що на 23,95 млрд. грн. (136,7%) та на 5,9 млрд. грн. (107,1%) більше за аналогічний показник 2019 та 2022 років відповідно. Протягом усього досліджуваного періоду помітною є висхідна тенденція росту, незважаючи на всі зовнішні та внутрішні виклики.

Більшість кредитів досліджуваного банку спрямовувалася на кредитні запити юридичних осіб (частка 2023 року становила 75,1%). Відповідно у 2023 році даним суб'єктам було надано найбільше кредитних коштів за весь аналізований період – 66,9 млрд. грн., що на 12,62 млрд. грн. більше за показник 2019 року або на 123,2% відповідно. Протягом досліджуваного періоду відмічено зростання обсягів кредитування суб'єктів мікро-, малого та середнього бізнесу, частка якого у 2023 році становила 21% проти 7,9% у базовому 2019 році. Також, відбулося зростання частки наданих кредитів роздрібному бізнесу – з 11,6% у 2019 році до17,0% у 2023. Найбільша частка кредитів у 2023 році була спрямована у сферу енергетики (22,8%), сільського господарства (18,0%), торгівлі (11,8%) та будівництва (10,9%), а найменше – у сферу медів, зв'язку, видавничої діяльності (менше 1%). Вагома складова у структурі кредитування фізичних осіб належить кредитам з використанням платіжних карток (24,7%) та автокредитам (24,3%).

Оцінюючи показники процентного доходу від операцій кредитування банку відмічено позитивну його щорічну динаміку за умови відносної стабільності процентних ставок за кредитами як фізичних, так і юридичних осіб: з 8,87 млрд.

грн. у 2019 році до 13,08 млрд. грн. у 2023 році, що на 4,21 млрд. грн. або на 147,5% більше базового періоду.

Високий рівень непрацюючих кредитів залишається одним із найбільших викликів для українських банків. На початку 2023 року частка непрацюючих кредитів у системі становила близько 30-40% від загального кредитного портфеля. Хоча це значно менше, ніж у попередні роки, проблема залишається серйозною для банківського сектору. Аналогічні характеристики визначені і для діяльності АТ «Ощадбанк». Військові дії посилили цей ризик, особливо для компаній, що знаходяться в районах, де відбуваються активні бойові дії.

Прострочена заборгованість АТ «Ощадбанк» зменшується завдяки фокусу на реструктуризації проблемної заборгованості, активне стягнення заборгованості в судовому порядку підтримка позичальників у вигляді державних програм.

Оптимізація управління кредитним портфелем банку є ключовим завданням для забезпечення фінансової стійкості банку, підвищення прибутковості та мінімізації ризиків. Найбільш важливими напрямками оптимізації є наступні:

1. Удосконалення кредитної політики шляхом розробки чітких критеріїв оцінки позичальників та визначення умов кредитування, встановлення лімітів на концентрацію ризиків у певних галузях, регіонах або для певних груп позичальників, а також регулярний перегляд кредитної політики з урахуванням розвитку ринкових умов та регуляторних вимог.

2. Аналіз та диверсифікація кредитного портфеля з метою виявлення потенційних ризиків. Забезпечення диверсифікації за галузями, регіонами та позичальниками, щоб уникнути надмірної залежності від одного джерела доходу або галузі. Важливим є встановлення балансу між короткостроковими та довгостроковими кредитами.

3. Удосконалення процесів оцінки та моніторингу кредитів на основі сучасних скорингових інструментів для швидкої оцінки кредитоспроможності клієнтів. Регулярний моніторинг фінансового стану позичальників, особливо в періоди нестабільності, а також впровадження автоматизованих систем аналізу

кредитного портфеля та прогнозування ризиків.

4. Активні зусилля щодо зменшення частки непрацюючих кредитів шляхом реструктуризації, продажу або передачі спеціалізованим агентствам. Запровадження чітких процедур роботи з простроченою дебіторською заборгованістю, включаючи юридичний супровід, розробка індивідуальних планів реструктуризації для проблемних клієнтів.

5. Оптимізація ризиків кредитного портфеля на основі створення достатніх резервів для покриття потенційних збитків відповідно до міжнародних стандартів, застосування страхування кредитів або використання застави для мінімізації ризиків, здійснення моніторингу макроекономічних змін, які можуть мати вплив на ризики АТ «Ощадбанку».

6. Автоматизація та діджиталізація процесів шляхом впровадження цифрових платформ для подання, обробки та моніторингу кредитних заявок, використання технологій великих даних та штучного інтелекту для прогнозування поведінки позичальників, інтеграція інструментів звітності для оперативного аналізу та прийняття рішень.

7. Розвиток компетенцій співробітників шляхом навчання та підвищення кваліфікації працівників у сфері кредитного менеджменту та оцінки ризиків, розвитку навичок використання сучасних технологій та інструментів кредитного аналізу.

8. Впровадження кращих практик управління кредитним портфелем, в тому числі рекомендацій міжнародних фінансових організацій, співпраця з міжнародними партнерами для отримання фінансування або гарантійних програм.

Вважаємо, що лише комплексна оптимізація управління кредитним портфелем дозволяє банку більш ефективно розміщувати свої ресурси, забезпечувати стабільний прибуток та адаптуватися до мінливих економічних умов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Активи банків України (2019-2023). URL: https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/active (дата звернення: 23.09.2024).

2. Андрос С.В., Герасимчук В.Г. Механізм врегулювання проблемних банківських кредитів в умовах війни: URL: https://economics.net.ua/files/archive/2023/No1/12.pdf (дата звернення: 04.10.2024).

3. Антипенко Н.В., Охріменко В.В. Аналіз кредитного портфеля комерційних банків України у сучасних умовах. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 12(1). С. 5-8.

4. Бітнер І., Коротких О. Кредитна політика комерційного банку в умовах економічної нестабільності. *Економіка та суспільство*. 2023. №56. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-36 (дата звернення: 04.09.2024).

5. Белікова Т.В., Пушкіна М.С. Методи аналізу якості кредитного портфеля банку. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. № 4(1). С. 35-40.

6. Бровко Л.І., Сорока Ю.В., Бровко Є.І. Аналіз кредитного портфеля комерційних банків України в сучасних умовах. *Економіка та держава*. 2018. № 11. С. 85-89.

7. Бугель Ю. Напрями удосконалення сучасних методів управління банківським кредитним портфелем. *Галицький економічний вісник*. 2020. № 2 (27). С. 157.

8. Волкова Н.І., Шпунярська Т.І. Оцінка якості кредитного портфеля в умовах сучасних викликів. *Modern Economics*. 2023. № 42(2023). С. 27-34.

9. Гаврилко Т.О., Бірюк В.С. Банківський сектор України у період воєнного стану. *Інфраструктура ринку*. 2023. Випуск 71. С. 222-229.

10. Гасій О.В., Клименко В.І. Стан та перспективні вектори розвитку банківської кредитної діяльності в Україні. *Ефективна економіка*. 2020. №1. URL: http://ojs.dsau.dp.ua/index.php/efektyvnaekonomika/article/view/2296 (дата звернення: 20.08.2024).

11. Герасименко І.О., Моль Я.А. Основні підходи та принципи управління кредитним портфелем банку. *Економіка, облік, менеджмент та право в умовах глобалізації*: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 20 липня 2021 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2021. С. 30-32.

12. Дем'яненко І.В., Бандура Ю.В. Роль НБУ в формуванні кредитного портфеля комерційного банку. *Ефективна економіка*. 2020. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_2_27 (дата звернення: 15.07.2024).

13. Динаміка кількості діючих структурних підрозділів банків України. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist (дата звернення: 07.09.2024).

14. Добровольська В.В. Особливості управління кредитним портфелем. *Студентський вісник НУВГП*: зб. наук. праць. Рівне : НУВГП, 2021. Вип. 2(16). С. 45-48.

15. Економічні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції. Офіційний сайт Національного банку України. URL : https://cutt.ly/dIPk3L3 (дата звернення: 17.10.2024).

16. Затворницький К.С. Управління ризиками кредитного портфеля банку: теорія і практика. *Вісник Університету банківської справи*. 2019. № 1. С. 70-77.

17. Змінено окремі підходи до оцінки банками кредитного ризику. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/zmineno-okremi-pidhodi-do-otsinki-bankami-kreditnogo-riziku (дата звернення: 22.08.2024).

18. Клименко О.М., Мала С.І., Путінцев А.В. Управління кредитним портфелем комерційного банку. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2023. № 1. Том 34 (73). С. 62-66.

19. Консолідований звіт про управління АТ «Державний ощадний банк України» (2019-2023 роки). URL: https://www.oschadbank.ua/finansova-zvitnist (дата звернення: 07.09.2024).

20. Корнилюк Р. Головні тенденції банківського ринку за 12 місяців війни. *Економічна правда*. URL:

https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/13/697976/ (дата звернення: 17.10.2024).

21. Кредитний менеджмент у банку : підруч. / за заг. ред. д.е.н., проф. С.М. Аржевітіна та к.е.н., доц. Т. П. Остапишин. Київ : КНЕУ, 2017. 499 с.

22. Кретов Д.Ю. Банківське кредитування корпоративного сектору в умовах воєнного стану. *Scientific Collection «InterConf»*. 2023. № 141. С. 45-48.

23. Макаренко Ю.П., Самойлова Д.О. Теоретичні аспекти управління кредитним портфелем банківської установи. *Економіка та держава*. 2020. № 6. С. 87-91.

24. Макаренко Ю.П., Шевченко А.В. Аналіз управління кредитним портфелем комерційного банку на прикладі АТ «ОТП банк». *Економіка та держава*. 2021. № 1. С. 24-29.

25. Мелехтя В.Ю., Зінченко А.В. Роль кредитних операцій у діяльності комерційного банку. *Подільський науковий вісник*. 2020. № 3. С. 16-21.

26. Мовчан Д.О., Абдуллаєва А.Є. Сучасний стан та пріоритетні напрями відновлення банківського сектору України у післявоєнний період. *Гроші, фінанси і кредит*. 2023. Випуск 75. С. 171-176.

27. Мороз Н.В., Селецька Т.О. Сутність, причини виникнення та класифікація кредитного ризику банку. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2019. № 7. С. 272-278.

28. Наглядова статистика. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist (дата звернення: 24.09.2024).

29. НБУ із банками впроваджують план заходів для забезпечення безперервності роботи банківської системи за умов тривалої відсутності електропостачання. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-razom-iz-bankami-vprovadjuyut-planzahodiv-dlya-zabezpechennya-bezperervnosti-robotibankivskoyi-sistemi-za-umov-trivaloyi-vidsutnostielektropostachannya (дата звернення: 24.09.2024).

30. Нікольчук Ю., Шевчук А. Сучасний стан банківського кредитування в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2024. № 4. С. 22-29.

31. Нові підходи НБУ до визначення непрацюючих активів/кредитів. URL : https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=48421073 (дата звернення: 07.09.2024).

32. Огляд банківського сектору. Періодичні видання національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-serpen-2023-roku (дата звернення: 07.09.2024).

33. Олійник А.В. Оцінка втрат від кредитного ризику та моделювання ризику ліквідності банку. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 3. С. 323-332.

34. Островська Н.С. Кредит: сутність, принципи та функції. *Причорноморські економічні студії*. 2021. № 64. С. 134-140.

35. Островська Н.С. Особливості формування кредитної політики та кредитного портфеля комерційного банку в сучасних умовах. *Інфраструктура ринку*. 2021. Випуск 54. С. 214-220.

36. Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/ (дата звернення: 07.10.2024).

37. Пілько А., Андрієшин Р. Аудит кредитного портфелю комерційного банку: порівняльний аналіз вітчизняних та закордонних підходів. *Економіка та суспільство*. 2023. №55. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-26 (дата звернення: 16.08.2024).

38. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями : Постанова НБУ від 30.06.2016р. №351. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16. (дата звернення: 07.09.2024).

39. Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах : Постанова НБУ № 64 від 11 червня 2018 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text. (дата звернення: 07.09.2024).

40. Про банки і банківську діяльність: Закон України: від 7 грудня 2000 р. №2121-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text (дата звернення 09.06.2024)ю

41. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні : Постанова Правління Національного банку України від 28.08.2001 № 368. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01 #Text (дата звернення: 12.07.2024).

42. Просович О.П., Процак К.В. Ідентифікація та оцінка кредитного ризику комерційних банків. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: *Проблеми економіки та управління*. 2017. № 873. С. 88-96.

43. Про схвалення Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні : Рішення Правління Національного банку України від 15.12.2017 № 803-рш. URL: https://cutt.ly/wIJyxcd. (дата звернення: 12.08.2024).

44. Пруденційні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції АТ «Ощадбанк». URL: https://www.oschadbank.ua/pokazniki-dialnosti. (дата звернення: 07.10.2024).

45. Ровенська В.В., Киркач В.Е. Кредитна політика та аналіз сучасного стану кредитного ринку України. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 1(55). С. 103-108.

46. Розподіл кредитів, наданих суб'єктам господарювання у національній та іноземній валютах за видами економічної діяльності, що класифікуються за розділами, з них непрацюючих АТ «Ощадбанк». URL : https://www.oschadbank.ua/pokazniki-dialnosti (дата звернення: 07.10.2024).

47. Розподіл кредитів, наданих фізичним та юридичним особам у національній та іноземній валютах, та розміру кредитного ризику за класами боржника АТ «Ощадбанк». URL: https://www.oschadbank.ua/pokazniki-dialnosti. (дата звернення: 07.10.2024).

48. Садчикова І., Онопрієнко А. Оцінка кредитного ризику комерційного банку в умовах коронакризи. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. №2(30). С. 115-124.

49. Самарічева Т.А., Шпуганич А.В. Оцінка ефективності управління кредитним портфелем банку: теорія та практика. *Бізнес-навігатор*. 2022. Випуск 1(68). С. 126-134.

50. Соловей Н.В., Скрипниченко І. О. Проблеми якісної оцінки кредитного портфелю комерційного банку. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. № 1(2). С. 15-19.

51. Степаненко С.В., Римар О.Г., Гулюк О.І. Методи вдосконалення управління кредитним портфелем банку в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2021. № 2 (3). С. 80-88.

52. Сукач О.М. Мінімізація ризиків як інструмент забезпечення безпеки банку. *Modern Economics*. 2020. № 22(2020). С. 90-94.

53. Фаринович І.В., Горбова Х.В. Тенденції розвитку кредитної діяльності АТ «Ощадбанк» в умовах надзвичайних (форс-мажорних) обставин. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2022. №32(5). С. 57-62.

54. Харченко А.Н. Кредитний портфель банків України: аналіз, фактори, тенденції. *Вісник університету банківської справи*. 2020. № 2 (38). С. 54-60.

55. Хижинська О.А., Волкова В.В. Банківська система України: сучасний стан, проблемні аспекти та перспективи розвитку. 2021. URL: https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/11291. (дата звернення: 15.09.2024).

56. Шалигіна І.В. Кредитний портфель українських банків під час війни: ефективне формування та мінімізація ризиків. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 2 (49). С. 186-194.

57. Шалигіна І.В., Луговик Ю.О. Кредитний портфель українських банківських установ в умовах війни. *Modern research in world science*. Proceedings of the 11th International scientific and practical conference. SPC «Sciconf.com.ua». Lviv, Ukraine, 2023. P. 1289-1292.

58. Шарова С.В., Сокур В.В. Проблеми та шляхи вдосконалення управління кредитним портфелем комерційних банків. URL : http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/5749/1/Sharova.pdf (дата звернення 06.10.2024).

59. Plotnikov O. The response of the Ukrainian banking sector to the Ukraine-Russia conflict. International Bar Association. 2022. URL: https://www.ibanet.org/Banking-market-response-toRussian-military-aggression-against-Ukraine (дата звернення: 15.10.2024).

60. Poluschkin G., Repko M., Kirchner R. The banking sector during war: challenges and outlook. German Economic Team. 2022. URL: https://www.german-economicteam.com/wpcontent/uploads/2022/05/GET_UKR_NL_163_2022_en-1.pdf (дата звернення: 07.10.2024).